سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم يَقُوْلُ نَضَّرَ اللهُ اِمْرَأً سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَهُ. مرقات ج ١ ص ٤٤٣

ابن مسعود ﵁ فرمايې چي ما دنبي كريم ﷺ څخه اوريدلي دي چي ده مبارك فرمايل چي الله ﷻ دي هغه شخص منور و گرځوي كوم چي زما څخه خبره واوري او پر هغه طريقه يې (نورو ته) ورسوي.

حضرت نبي كريم ﷺ فرمايلي دي :

كوم سړى چي زما وامت ته دفائدې رسولو په خاطر د امر دين

څلوېښت احاديثه

په ياد كړي نو الله تعالى ﷻ به هغه د قيامت په ورځ فقيه را پورته كوي او دقيامت په ورځ زه دده شفاعت كونكى او (د ده پر طاعاتو باندي) شاهد گرځم.

تـاليف

مولوي احمد گل كندهاري

فاضل تخصص علامه بنوري ټاون كراچي

نـــاشر

اشرفيه مدرسه لومړى ناحيه كندهار

موبائل نمبر ٠٧٠٠٣٠٨٦٥٦

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښت احاديثه

مؤلف : مفتي احمد ګل صاحب

د نوموړي کتاب حقوق دمؤلف سره خوندي دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتاب پېژندنه

د کتاب نوم : خلوېښت احـــاديثه

د کتاب مؤلف : مفتي احمدګل کندهاري

فاضل تخصص علامه بنوري ټاون

تصحيح کونکی : مولوي محمدرسول صاحب

کمپوز : محمدرسول سعيد

۰۳۰۰۳۸۹۰۲۹۸ (۰۰۹۲)

تعداد : ۱۰۰۰ عدد

چاپ : لومړی ځل چاپ

ناشر : جامعه اسلاميه اشرفيه

لومړی ناحيه کندهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوموړي کتاب فهرست

شمیر	مضمون	صفحه
۱	د اعمالو دار ومدار پر نیتو باندي دي	۱
۲	د انسان فضیلت پر نورو باندي په تقوی او عمل صالح سره دی	۴
۳	د سنت مقدسه اتباع لازمه ده	۷
۴	د بدعت څخه ځان ساتل	۱۰
۵	توبه گناه محوه کوي	۱۴
۶	د بدو څخه راگرځول	۱۶
۷	د الله ﷻ رضا مندي د مور وپلار په رضامندي کي ده	۱۹
۸	د اولاد حق پر مور وپلار باندي	۲۲
۹	د ښو خلگو ناسته	۲۴
۱۰	د یوه مؤمن پر بل مؤمن حقوق	۲۷
۱۱	د یو مسلمان د بل مسلمان څخه تر درو ورځو زیات اړیکي شکول جواز نه لري:	۳۱
۱۲	رحم پر مؤمنانو باندي	۳۴
۱۳	پر ښځو باندي ترحم کول	۳۶
۱۴	د نکاح فضیلت	۳۹
۱۵	زېږه پرېښودل	۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیر	مضمون	صفحه
۱۶	د حلال رزق کوښښ کول	۳۳
۱۷	سلام اچول	۴۵
۱۸	غیبت سخته گناه ده	۴۸
۱۹	د ظلم څخه ځان ساتل	۵۲
۲۰	ځان ساتل د حسد ، بغض،بدگمانۍ وغیره څخه	۵۳
۲۱	د بخل بد والی	۵۶
۲۲	د دنیا محبت	۵۸
۲۳	د مسلمان خطا ایستل	۶۰
۲۴	د جمعې دلمانځه پرېښودونکی منافق دی	۶۲
۲۵	د عکسو دفع کول	۶۳
۲۶	مرگ د هغه چا چې د جهاد تمنی یې هم نه وي کړې	۶۵
۲۷	د درود شریف فضیلت	۶۷
۲۸	فضیلت د طلب علم	۶۹
۲۹	د جماعت دلمانځه فضیلت	۷۱
۳۰	د خیرات او صدقې فضیلت	۷۳
۳۱	د مسجد تعظیم	۷۵
۳۲	د قرآنکریم فضیلت	۷۷
۳۳	د تقوا داره عالم فضیلت.	۸۰
۳۴	د خلگو په خاطر د الله ﷻ نافرماني جائز نه ده	۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیر	مضمون	صفحه
۳۵	ژوند یو لوی نعمت دی بې طاعاتو ضائع نسي	۸۵
۳۶	د نیوي عذابونه د مؤمن لپاره رحمت دي	۸۷
۳۷	د اعمال صالحوو طرفته سبقت وکړئ ځکه دفتنو څخه د خلاصیدو یو لوی سبب دی	۸۹
۳۸	قیامت ته نږدې به پر دین عمل کولو والا داسي په تکلیف وي لکه د اور سکروټي چي يې په لاس کي وي	۹۱
۳۹	د نبي کریم ﷺ مهم وصیتونه	۹۳
۴۰	د ذکر او ذاکر فضائل	۹۶
۴۱	د ذکر متعلق د حضرت امام رباني شیخ احمد فاروقي رحمه الله مبارك وینا :	۹۹
۴۲	د حضرت مولانا جلال الدین رومي رح رایه :	۱۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱﴾ د اعمالو دار ومدار پر نیتو باندي دي :

﴿ اِنَّمَا الاَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ ﴾ [1]

ترجمه : د ټولو کارو اعتبار په نیتو سره دی، یعني د عمل ثمره او اعتبار په نیت سره دی .

لغات : اَعْمَالٌ جمع دعمل ده، او عمل کار ته ویل کیږي .
نِيَاتٌ : جمع دنِيَةٌ، د زړه قصد او ارادې ته ویل کیږي .

فضیلت : امام شافعي رح دا حدیث دعلم دریمه حصه بولي وجه داچي اعمال پر دري قسمه دی : د زړه عمل، د ژبي عمل او د اعضاوو عمل .[2]

علامه ابن دقیق العید فرماي چي داحدیث علماؤو په ثلث الاسلام سره ملقب کړی دی .[3]

صاحب ابوداؤد سلیمان ابن اشعث ستیجستاني رح نصف فقه بللی دی .[4] حضرت امام صاحب رح داحدیث شریف څلورمه د علم بللی دی .

---

[1] عَنْ اَمیر المؤمنین اَبِي حفص عُمَر بن الخَطاَبِ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ یَقُوْلُ لاَ اِنَّمَا الاَعْمَالُ........ الخ . رواه شیخین.

[2] فتح البَاري ،مرقات ج ۱ صـ ۴۲.

[3] فتح الباري ج ۱ صـ ۱۰.

[4] فتح الباري ج ۱ صـ۱۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحمان بن مهدي رح فرمايې چې څوك دكتاب د تصنيف اراده وكړي هغه شخص دي په دغه حديث سره شروع كوي .

دگناه كار په نيت سره نه سميږي .

عبادتونه دوه قسمه دي : (۱) مقصودي عبادتونه لكه كلمه ، لمونځ، روژه، حج او زكات ددغه مقاصدو اصل صحت پر نيت باندي موقوفه دی . (۲) هغه عبادتونه چې د بل عبادت لپاره واسطه وي لكه اودس، پوښيده دعورت او داسي نور، ددغه اعمالو ثواب په نيت سره زياتيږي اصل صحت يې په نيت پوري نه دی تړلی .

په يوه عمل كښي ډير نيتونه كيدلای سي پرنيت باندي يې ثواب دی لكه نكاح : نيت داتباع سنت، نيت د اولاد صالح، نيت دځان دپاكدامنۍ وغيره پر نيت باندي ثواب سته .

د حديث د راوي مختصر حالات (خليفه راشد) :

د حديث راوي حضرت عمر بن خطاب ﷺ دی، كنيت يې ابوحفص دی نسبا قريشي دی، تر ۴ناريئو او ۱۱ ښځو وروسته دنبي كريم ﷺ د دعاء په بركت په اسلام مشرف سوی دی، حضرت ابوبكر صديق ﷺ په خپل ژوند كښي دی مبارك خليفه گرځولی دی . د حضرت مغيره غلام ابولؤلؤ د چهارشنبې په ورځ ۲۶ذوالحجه ۲۳هـ په مدينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منوره کې دسهار دلمانځه تر مخه دی مبارك په خنجر ووهی او په اول محرم باندې ده مبارك ددنيا څخه سترگې پټې کړې، دده مبارك عمر ۶۳کاله وو، د خلافت موده يې لس کاله شپږ مياشتې وه ، حضرت صهيب ﷺ د جنازې لمونځ ورکړی او دنبي کريم ﷺ په حجره مبارکه کې دفن دی .

روايات احاديث دده مبارك څخه ۵۳۹ دی .

❁❁❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲﴾ د انسان فضیلت پر نورو باندي په تقوی او عمل صالح سره دی :

﴿ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ قَالَ لَهُ اِنَّكَ لَسْتَ بِخَيْرٍ مِّنْ اَحْمَرَ وَلاَ اَسْوَدَ اِلاَّ اَنْ تَفْضُلَهُ بِتَقْوٰى[1] . ﴾

ترجمه : نبي کریم ﷺ و ابوذرغفاري ؓ ته وفرمایل چي ته نه يې بهتره پر سره رنگ والا (انسان) باندي او نه پر تور رنگ والا (انسان) باندي ،مگر دا چي ته بهتري پیدا کړې (پر بل انسان باندي) په تقوا سره .

لغات : اَحْمَرْ: سور رنگ ته وايې جمع يې اَحَامِرْده، او مؤنث يې حُمْرَاء ده .

اَسْوَدَ: دباب (س) ثخه تورسوی مؤنث يې سُوْدَاء ده.

تَفْضُلَه : د باب (س) ثخه باقي پاتیدل، د باب (ن) ثخه بهتره کیدل.

بِتَقْوٰى: د الله ﷻ له خوفه دهغه دفرمان موافق عمل کوي .

تشریح : په حدیث مقدسه کي يو قانون ذکر دی چي دانسان فضیلت پر ظاهري شکل وصورت باندي نه دی بلکه د

---

[1] مشکوة ج ۲ صـ۴۴۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضیلت مدار پر دیني اخلاقو ،عمل صالح او تقوا سره دی ، په یو حدیث [1] کي ذکر دي چي عمل صالح او تقوی نه لري په نسب سره مخته نسي تللای چي فلان سید دی، فلان قریشي دي، البته وروسته تر عمل صالح او تقوی بیا په نسب سره ډیر مخته ځي ځکه چي بنیاد یې طلایې دی .

د تقوی درې مرتبې دي :

(۱) کمه مرتبه دتقوا داده چي د کفر او شرك څخه ځان وساتي .

(۲) میانه مرتبه د تقوی داده چي دگناه څخه دمنهیاتو څخه د شریعت مقدسه ځان ساتي .

(۳) اعلی او افضله مرتبه د تقوی داده چي د ذات الهي جل وعلا سره همیشه حضور لري . او دغیر الله څخه فارغه وي یعني فکر یې په غیر الله سره نه وي بند .[2]

حالات مختصره ابو ذر رضي الله عنه :

نوم یې جندب، ابوذر یې کنیت او مسیح الاسلام یې لقب وو، په اول کي داسلام په مکه مکرمه کي یې اسلام راوړی دی، واقعه داسلام یې مشهوره ده په آخر د عمر کي یې رویښتان ټوله سپین سول، د غزوه خندق وروسته یې ټوله عمر د نبي کریم ﷺ په خدمت

---

[1] مشکوة ج ۱ صـ۲۲.

[2] مرقات ج ۹ صـ۳۹۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنبې تیر کړی دی، تر مخه په قبیله غفار کنبې وو، حضرت ابوذر ﷺ فقیر،زاهد او تاریك دنیا وو او ډیري دردناکي واقعې یې دي ، دحضرت عثمان ﷺ په امر ده خپله مقام زبده اختیار کي هلته یوائي وو یوه کور والا ورسره وه، تر وفات وروسته یوه یمني قافله را روانه وه او په هغه قافله کي حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ وو هغه راغلی د غسل،جنازې او دفن کارونه یې ور دسره کړه ، د احادیثو روایتونه دده مبارك څخه ۲۸۱دي .

❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳﴾ د سنت مقدسه اتباع لازمه ده .

﴿ مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِيْ فَلَيْسَ مِنِّيْ ﴾ [1]

ترجمه : کوم چا چي زما د طريقې څخه اعراض (سرغړونه) وکړه هغه زما څخه نه دی .

لغات : رَغِبَ د باب (س) څخه رُغْبَةٌ عَنْهُ، اعراض کول، رُغْبَةٌ فِيْه ، خوښول .

سُنَّتِيْ : خصلت، عادت، طبيعت ، جمع يې سُنَنْ راځي .

تشريح : شريعت مقدسه د ذات الهي ﷻ او دنبي کريم ﷺ د حکم وروسته هيڅ قسم اختيار مؤمن ته نه دی ورکړی بلکه د الله جل جلاله او د نبي کريم ﷺ د حکم نه منلو په صورت کي نافرمانه او اعراض کونکی دی چي دا روگرداني سبب د گمراهي گرځي ، البته اعراض بيا فرق لري د فرضو څخه اعراض، دواجب څخه اعراض، دسنت مؤکده څخه اعراض، بيا دا اعراض دوه قسمه دی يو دادی چي انکار لري بل انکار نه لري عمل نه پر کوي تفصيل يې دادی : د فرض منکر کافر دی، دواجب او سنت مؤکده منکر فاسق دی او بيره د کفر پر سته، که د فرض

---

[1] مشکوة ج ۱ صـ۲۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار نه وي عملي یې ترك کړی وي دې ته فاسق وایي او بیره د کفر پر سته لکه لمونځ نه کونکی ، دواجب تارك فاسق دی د سنت مؤکده تارك د نبي علیه السلام د شفاعت څخه دمحرومۍ مستحق گرځي او حرام قطعي ته نږدې عمل دی .[1]

حاصل دا چي اعراض د نبي کریم ﷺ د سنتو څخه سبب دگمراهۍ دی یا ډیره گمراهي یالږ، الله ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته اتباع دسنت نصیب کړي . آمین .

حالات راوي حضرت انس ﷺ :

انس یې نوم او ابو همزه یې کنیت دی،دپلار نوم یې ابوطلحه دی، لس کاله یې دنبي کریم ﷺ خدمت کړی دی تر لس کاله تر مخه پیدا سوی دی، نبي کریم ﷺ چي مدینې منورې ته تشریف راوړی دده عمر لس کاله وو ابوطلحه ﷺ نبي کریم ﷺ ته دخدمت لپاره پیش کړي او نبي کریم ﷺ قبول کړی ، حضرت ابوبکر صدیق ﷺ دی د بحرین عامل مقرر کړی . ۱۲۸۶ احادیث دده مبارك څخه نقل سوي دي . نبي کریم ﷺ ده لره د ډیر مال،ډیر اولاد، او د ډیر عمر د دعاء سره دمغفرت دعاء کړې ده ، د اولاد ډیر والی یې دومره وو چي ۹۸ اولاده ده مبارك په خپل لاس دفن کړي دي او زراعت اومالداري یې

---

[1] حسامي صـ ۵۹ . حاشیة الطحطاوي صـ ۵۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال کي دوه فصله حاصلات کول اوهمدارنګه يې د اولاد کيفيت وو ، عمر يې هم اوږد وو ، ده مبارك به فرمايل چي دعمر ځخه ستړی سوم اوس د مغفرت په اميد يم چي دنبي کريم ﷺ ددعاء اخري جز دی ، حضرت عمر ﷺ دی مبارك بصرې ته د احاديثو او فقهي د معلم په صفت وليږي، په ۱۰۲هجري کال کښي دی مبارك هلته وفات سو او همدی آخري صحابي وو .[1]

✵✵✵✵✵

---

[1] روضة الطالبين صـ ۴۸۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۴﴾ د بدعت څخه ځان ساتل :

﴿ قَالَ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ مَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَقَدْ اَعَانَ عَلٰى هَدْمِ الاِسْلاَمِ﴾

ترجمه : کوم شخص چي د بدعتي تعظیم وکړی نو په تحقیق سره هغه د اسلام په نړولو کي کومك وکړی .

لغات : وَقّرَ: د باب تفعیل څخه تعظیم کول .

بِدْعَة : نوی شی، جمع بِدَعٌ ده باب فتح څخه معنی ایجادول بیله نمونې یو شی جوړول .

هَدَمَ : د باب (ض) څخه ماتول نړول .

تعریف بدعت : بدعت په اصطلاح شرح کي هغه کار ته وايې چي په خیر قرون په زمانه کي نه وي او سلف (صحابه، تابعین تبع تابعین) د هغه وطرف ته دعمل کولو لپاره محتاج وي هغو دغه کار نه وي کړی اوس یې یو شخص د ثواب په نیت وکړي دغه عمل ته بدعت وايې لکه نفل لمونځ په جماعت باندي صحابه کرامو نه دی کړی سره د دې چي دوئ و دې ته محتاج وه چي عبادت په ښه طریقه باندي وسي چي ثواب یې ډیر سي ، یا نور نوي کارونه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه تعریف پر صادق وي نو دغه ته بدعت وایې [1]. په بدعت شرعي کي حسن نسته بلکه هر فرد یې قبیح دی هم دغه قول د حضرت امام رباني رح دی په دغه مذکوره تعریف سره دانوی طرز د سکونت اسباب لکه الماری، کوربچې، فرش وغیره داخو هم د نبي علیه السلام په زمانه کي نه وه اوس سته نو دې ته بدعت نه وایې ولي د ثواب نیت نسته،همدارنگه وسائل لکه لمانځه ته په موټر کي تلل وغیره ، همدارنگه قیام مدارس، فنون صرف نحو وغیره ټوله دبدعت څخه وتلي دي دغه اعمالو ته بدعت نه ویل کیږي که څه هم د نبي علیه السلام په زمانه کي نه وه اوس سته او هم د ثواب په نیت دي مگر دبدعت تعریف نه پر صادقیږي په تعریف کي دبدعت داقید ؤ چي دصحابه کرامو﵃ به ودغه عمل ته ضرورت وو ، او دغه فنونو وغیره ته ددوئ مبارکانو ضرورت نه وو ځکه دي ته بدعت نه وایي که څه هم دثواب په نیت وي .

نو دهر عمل چي دبدعت تعریف صادق سي دغه عمل ته بدعت ویل کیږي او دغه سړی ته بدعتي ویل کیږي مثال لکه په بعضو ځایو کي تر اذان دمخه او وروسته په زوره اواز صلاتونه ویل، او همدارنگه په هر ملك کي مختلف بدعتونه

---

[1] توضیحات شرح مشکوة ج ۱ َصـ ۳۶۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي په شريعت مقدسه کي هيڅ اصل نلري ، حق تعالی ﷻ دی
ټوله مسلمانان ددغه ضلالت او گمراهي څخه وساتي .
تشريح : د بدعت کونکي د تعظيم مختلف قسمونه دي مثلا
چي دی راسي دده لپاره ولاړ سي يا په مجلس کي يو ښه
ځای ورکول يا خدمت يې کول وغيره .[1]
هدم الاسلام : د بدعتي تعظيم د بدعت تعظيم دی او دبدعت
په تعظيم کښي دسنت تحقير دی او دسنت تحقير داسلام
و عمارت ته نقصان دی .[2]
خرابي دبدعت : حضرت امام مالك رح فرمايې چي چا بدعت
وکړی نو دی داسي پوهيدلی دی چي نبي کريم ﷺ په
رسالت کي (نعوذباالله) غلطي کړې ده (دغه زما عمل ثواب
لري ده مبارك نه دی کړی نه يې امر کړی دی) .
بله خرابي د بدعت داده چي بدعتي سړی ددغه عمل څخه
توبه نه کاږي ولي دی يې ثواب بولي هغه په شريعت کي
هيڅ اصل نه لري ، په يوه روايت کي ذکر دي چي ابلس
وويل چي زه خلگ په گناه هلاك کړم ، دوئ زه په توبه

---

[1] توضيحات شرح مشکوۃ ج ۱ صـ ۳۶۰.
[2] مرقات شرح مشکوۃ ج ۱ صـ ۳۹۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلاك كړم وروسته بيا ما په دغسي عمل اخته كړه چي توبه نه كاږي .[1]

بل دا چي : د بدعت په ذريعه سره سنت پاتيږي ځكه چي ته كوم كار كوې هم په دغه كار كښي سنت طريقه هم سته هغه ستا څخه پاته سول . الله ﷻ دي مسلمانان د بدعاتو څخه وساتي ، د هر نيك عمل په كولو كي به پوښتنه كوئ چي په شريعت كي اصل لري كه يا ؟

❁❁❁❁

---

[1] الترغيب والترهيب .

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۵﴾ توبه ګناه محوه کوي

﴿عَنْ عَبْدِاللهِ بِنْ مَسْعُوْد قاَلَ : قَالَ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ اَلتَّائِبُ عَنِ الذَّنْبِ کَمَنْ لاَذَنْبَ لَهُ﴾ [1]

ترجمه دحضرت عبدالله رضی الله عنه **څخه** روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: توبه کونکی د ګناه څخه داسي دی لکه ګناه چي يې نه وي کړې.

لغات : اَلتّائِبُ : توبه کونکی، تاب دباب نَصَر **څخه**: متوجه کيدل .

اَلذَنْب :ګناه، **جمع د ذُنُوْب ، جمع الجمع يې ذُنُوبَات.**

تشريح : ملا علی قاري رح فرمايې چي بنده دتوبه په ذريعه باندي ذات الهي جل جلاله ته رجوع کوي نو د دوو حالاتو څخه به خالي نه وي اول دا چي ګناه بالکل محوه کړي ، دوهم دا چي ثواب ورکول کيږي ليکن که ګناه يې محوه نسي په دواړو صورتو کي ثواب لري . مولانا محمد منظور نعماني رح فرمايي د توبې په ذريعه بنده دالله جل جلاله محبوب ګرځي او د ګناهو داغ يې هم ليري کيږي لکه حديث(کَيَوْمِ وَلَدَتْهُ اُمُهُ).

په حديث شريف کي ذکر دی ټوله بني آدم خطاوي لري ليکن

---

[1] مشکوة ج ۱ صـ۲۰۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهترین خطاکونکی هغه دی چي توبه کونکی وي.[1]

د توبي لپاره شرائط : علامه آلوسي په تفسیر روح المعاني کي او شیخ محي الدین ابو ذکریا نووي په شرح مسلم کي د توبي ۳ شرائط ذکر کړي دي :

(۱) د گناه څخه پوره جلا سي .

(۲) پر گناه ندامت قلبي وي ،د زړه د اخلاصه پر دغه گناه پښېمانه وي .

(۳) پوخ عزم یې وي چي بیا داسي گناه نه کوم .

حالات راوي حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ:

نوم یې عبدالله کنیت یې عبدالرحمان دی، مسعود یې د پلار نوم وو، ام عبد یې د مور نوم وو . په اول کي یې چوپاني کول تر یو واقعي وروسته مسلمان سو بیا یې ټوله زندگي د نبي کریم ﷺ په خدمت کي وقف کړه ، یو ځل یې حبشې ته او بیا یې مدینې منورې ته هجرت کړی دی . دی مبارك رئیس مفسرین دی د فقه حنفي دار ومدار دده مبارك پر روایاتو دی . تعداد د حدیثو یې۸۴۸ دی .

عمر مبارك یې تر شپیتو کالو زیات دی په ۲۳هـ کال کي وفات سوی دی، حضرت عثمان ﷺ د جنازې لمونځ ورکړی، دحضرت عثمان بن مظعون ﷺ په بغل کي په جنت البقیع کي دفن سوی دی .

---

[1] مشکوة ج ۱ صـ۲۰۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۶﴾ د بدو شخه راګرځول :

﴿ مَنْ رَاٰى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَاِن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَاِن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذٰلِكَ اَضْعَفُ الاِيْمَانِ﴾[1]

ترجمه : کوم څوك چي ستاسو څخه يو بد کار ويني نو هغه دي په لاس سره دا بد کار منع کړی، که ده دومره طاقت نه درلودی نو بيا دي يې په ژبه سره منع کړي ، او که يې دومره طاقت هم نه درلودی نو بيا دي يې په زړه کي بد وبولي او دغه (آخري درجه) د ايمان هغه کمزوري درجه ده.

لغات : فَلْيُغَيِّرْهُ : بدلول .

اَضْعَفُ: ډير کمزور، ضِعَافٌ او ضُعَفَاءُ يې جمع ده.

مُنْكَرْ : شرعي بد . بيده : په لاس سره .

فبقلبه : په زړه سره .

فبلسانه: په ژبه سره .

تشريح : په دغه حديث شريف کي د ايمان دري درجې ذکر سوي دي :

اول : داچي غلط کار ويني نو په لاس دې منع کوي مګر

---

[1] عن ابي سعيد الخدري ﷺ عن رسول الله ﷺ قال مَنْ رَاٰى مِنْكُمْ مُنْكَرًا ..... الخ مشكوة ج ۲ صـ ۴۳۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا منع کول شرائط لري هغه دا چي دی به قدرت لري مثلا د کور مشر، استاذ، آمر وغيره وي.

دوهم: داچي يو غلط کار ويني په خوله به يې منع کوي ليکن ددغه منع کولو لپاره ۵ شرطونه په فتاوی عالمگيري کي راوړي دي.[1]

دريم: چي يو بد کار ويني خپله به مخ ځيني اړوي او په زړه کي به بد ځيني وړي که يې په زړه کي هم بد نه ځيني وړل نو دده په ايمان کي شك سته.

حکم دمنع: که حرام کار وو منع يې واجب ده که په شريعت کي يو شی واجب وي امر يې هم واجب دی که سنت وي امر يې هم سنت دی که فرض وي نو امر يې هم فرض دی، مگر دا قانون هغه وخت دی چي دمخاطب څخه ستا دا يقين وي چي دی خبره قبلوي که دا يقين نوو نو بيا يې ويل واجب نه دی بل داچي دا منع هغه وخت واجب ده چي دفتنې او فساد بيره نه وي که د فتنې او فساد احتمال وو نو بيا به نه ورته وايي.

علامه قطب الدين په شرح دمشکوة کي وايې: چي امر په

---

[1] فتاوی عالمگيري باب کراهية صـ ۳۵۳ ج ۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیکو سره کول او د بدو ځخه راګرځول یوائي دحاکم کار نه دی بلکه دهر نارینه،ښځینه، او غلام کار دی .[1]

په سورة انفال ۲۵ آیة کي هم وضاحت دی چي دهغه دفتنې ځخه ځان وساتئ چي ظالمانو لره خاص ده ، یعني که تاسو د بدو ځخه منع ونه کړئ دغه فتنه او مصیبت پر تاسو هم واقع کیږي (که څه هم تاسي صلحاء او نیکان یاست) .

حاصل داچي د بدو په منع کولو کښي به سستي نه کوئ که نه دا نه منع کولو والا هم په عذاب مبتلا کیږي .[2]

په احادیثو مبارکوو کښي بله خرابي د نه منع کولو دا ذکر سوې ده چي کوم عذاب پر ګنهکار راځي هغه عذاب پر نه منع کولو والا باندي هم راځي ، او بیا د دغه نه منع کولو والا دعاء د عذاب د دفع لپاره هم نه قبلیږي .[3]

اول به اصلاح د خپل کور ځخه شروع کوئ او خپل کور والا به د بدو ځخه راګرځوئ . الله ﷻ دي مسلمانانو ته د ځان، کور او ټولو اصلاح په ښه طریقه ورنصیب کړي .

---

[1] مظاهري ج ۱ صـ ۶۴۷.

[2] سورة الانفال آیة ۲۵.

[3] مرقات ج ۹ صـ ۳۳۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۷﴾ د الله ﷻ رضا مندي د مور وپلار په رضامندي کي ده :

﴿ رِضَى الرَّبِّ فِيْ رِضَى الْوَالِدِ وَ سَخَطُ الرَّبِّ فِيْ سَخَطِ الْوَالِدَ ﴾ [1]

ترجمه : د الله ﷻ رضامندي د پلار په رضا مندي کښې ده او د الله ﷻ ناراضي دپلار په ناراضي کي ده .

لغات : رَضِيَ : **خوشحاله کيدل.**

سخط : ناراضه کېدل .

سوال : په دغه حديث کښې دپلار ذکر سته دمور ذکر ولي نسته ؟

جواب : په بعضو رواياتو کي ذکر دي چي دمور حق زيات دی د ۳ وجوهاتو پر بناء، لهذا چي دپلار دومره حق وي نو دمور په طريقه اولی پکښې دخل دی ځکه چي هغه زياته حقداره ده .

په فتاوی هنديه کښې راغلي دي چي په احترام اوتعظيم کښې پلار د مخه دی او په خدمت او نعمتو ورکولو کي مور د مخه ده . [1]

---

[1] عن عبدالله بن عمر قال : قال رسول الله ﷺ رضَى الرّبّ .... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۴۱۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو حديث شريف کښې ذکر دي چې نبي کريم ﷺ فرمايې : که يو نيك اولاد مور وپلار ته يا يواځې يوه ته په نظر د رحمت وگوري الله ﷻ ددغه کتلو په وجه د حج مقبول ثواب ورکوي ، صحابه کرامو وفرمايل چې که يو شخص د ورځې سل واري ورته وگوري نو هم دسلو حجو ثواب ورکوي؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل : هو ، الله اکبر و اطيب .[2]

په يوه حديث شريف کښې د يو صحابي پر سوال باندي نبي کريم ﷺ وفرمايل چې : هو پس له مرگه هم ستا پر ذمه باندي د مور پلار حق سته :

(۱) د دوئ لپاره دعاء اومغفرت غوښتل .

(۲) دوئ چې دچا سره وعده کړې وي يا يې جائز وصيت کړی وي هغه پوره کول .

(۳) هغه دوستان چې د مور وپلار په واسطه يې قرابت وي د هغو سره صله رحمي کول او د دوئ د شناختوو سره د شريعت په حدودو کې احترام او عزت ورکول .[3]

---

1 فتاوی عالمگيري ج ۵ صـ ۳۶۵.

[2] مرقات ج ۹ صـ ۱۵۹.

[3] مرقات ج ۹ صـ ۱۵۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) نبي کريم ﷺ فرمايې که چا دمور وپلار يا دواړو زيارت د جمعې په ورځ کاوه دغه شخص ته به بخښنه وسي او دالله ﷻ په نزد به په نيکانو کښي حساب سي. حق تعالی ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته دمور اوپلار خدمت او احترام ور نصيب کړي. آمين يارب العلمين

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه مختصر حالات:

نوم يې عبدالله کنيت يې ابو محمد دی، د حضرت عمر رضي الله عنه مبارک زوی دی تر حضرت عمر رضي الله عنه د مخه يې ايمان راوړی دی هميشه به دنبي کريم ﷺ په خدمت کي وو ، دامام احمد رح د مذهب د احکامو بناء دده مبارک پر اقوالو ده.

په ۶۵هجري کال کي په تسطاط نامي ځای کي وفات سوی دی، دجنگ په وجه خلگ دباندي نسوای راوتلای ځکه يې دی مبارک په کور کي دفن کړی.

۷۰ احاديث دده مبارک څخه را نقل سوي دي.

❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۸﴾ د اولاد حق پر مور او پلار باندي :

﴿ مُرُوا اَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلٰوةِ وَهُمْ اَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِيْنَ وَاضْرِبُوْهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ اَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِيْنَ وَ فَرِّقُوْا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ.﴾ [1]

ترجمه : تاسي خپل اولادو ته دلمانځه حکم کوئ کله چي دوئ د اوو کالو وي، او دوئ دلمانځه دنه کولو په سبب وهئ کله چي دوئ دلسو کالو وي ، او په دغه وخت کي د دوئ د پروتي بستري سره ورجلا کړي .

لغات : اَبْنَاء: جمع د اِبَنْ په معنی د زوی.

اَلْمَضَاجِعْ: جمع مَضْجَعْ دخوب ځای. ضجع د فتح څخه پر بغل پریوتل .

تشريح : په شريعت مقدسه کي د اولاد ډير حقوق پر پلار سته د پيدائش څخه تر بلوغ پوري اولاد مختلف حقوق لري البته دوه حقوق يې ډير مهم دي اول : د عقيدې جوړول، دوهم : دعبادات ور زده کول. په خاصه توګه دلته په حديث شريف کي دلمانځه متعلق بيان دی چي کوچنی کله د اوو کالو سي دلمانځه حکم ورته کوئ يعني اول به

---

[1] عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده قال : قال رسول الله ﷺ مُرُواْ اَولاَدَكُمْ .... الخ . مشكوة ج ۱ صـ ۵۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ورزده کوئ بيا به يې جماعت ته بياياست په هغه صورت کي چي دمسجد اداب يې زده وي . او که يې عمر لسو کالو ته ورسيدی بيا يې هم دلمانځه پابندي نه کول نو وهل (دشريعت په حدودو کي) به ورکوي چي تر بلوغ تر مخه دلمانځه عادتي وگرځي، او دغه عادت دجماعت دلمانځه مفسرين فرمايې چي په قبر او حشر کښې د الله ﷻ د عذاب څخه سبب د لوړ خلاصون گرځي ، او که چيري خدای مه کړه يو پلار د اولاد اوماتحت کوم څوك چي وي دلمانځه اوعقيدې او نورو ديني امورو متعلق پلټنه نه کوي د آخرت په ورځ دده څخه سوال کيږي .

په حديث شريف کي راغلي دي چي (اَلاَكُلُّكُمْ رَاعٍ الخ) د هر سړي څخه د هغه چاپوښتنه کيږي چي دده تر سرپرستۍ لاندي وي او ددغه کوچني که عقيده خرابه سول يا يې ترك دعباداتو کاوه سبب دخرابۍ يې پلار کيږي ځکه چي ده کوښښ نه دی کړی او که يې کوښښ وکړی ليکن دکوښښ سره اولاد خراب سو بيا پر پلار باندي گناه اوعذاب نسته ، او داولاد د کوچنی والي حقوق زموږ په رساله (تحسين النکاح) کي بايد وکتل سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۹﴾ د ښو خلګو ناسته :

﴾ وَالتَّوَدُّدُ اِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ ﴿ [1]

ترجمه : د ښو خلګو سره شناخت کول نیم عقل دی .

لغات : اَلتَّوَدُّدُ: محبت کول، شناخت کول .

اَلنَّاسُ: خلګ .

اَلْعَقْلُ : هغه نور چي غیر حسي شی په محسوس سي، عُقُوْلُ یې جمع ده د ضرب د باب څخه ده معنی عقلمند کیدل .

تشریح : دښو خلګو سره شناخت نیم عقل دی په دې خاطر چي یو ښه مشوره درکوي ددین یا دنیا متعلق او پوره هوښیاري په دنیا کي داده چي سړی د حلال کسب کوښښ کوي چي حلال رزق پیداکړي دا پوره عقل مندي ده او د آخرت لپاره په عبادتو کي د اخلاص کوښښ کوي د اخلاص دوه رکعته عبادت تر زور رکعاتو بې اخلاصه افضل دی .

او همدارنګه په حدیث شریف کښې راغلي دي چي که

---

[1] عن ابن عمرﷺ قال: قال رسول اللهﷺ الاقتصاد في النفقة نصف المعیشة والتودد الی الناس نصف العقل وحسن السوال نصف العلم . مشکوة ج ۲ صـ ۴۲۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چيري سم صالح همنشينه نوو نو يوازي به ژوند كوي.[1]
ځكه چي بد همنشينه په عرف، عادت او شريعت كي لوى دتباهۍ سبب دى .

امام غزالي رح فرمايي چي : سړى شناخت د يو چا سره كوي نو د پنځو خبرو مراعت به كوي :

(۱) عقلمند به وي ځكه د بې عقلۍ اثر يې پر ملگري لويږي.
(۲) د ښو اخلاقو خاوند به وي .
(۳) فاسق به نه وي .
(۴) بدعتي به نه وي (چي په دين كي نوي خبري پيدا كوي)
(۵) محب د دنيا به نه وي .[2]

حضرت امام فخر الدين رازي رح فرمايي چي هر مجلس تاثير لري د ۸ قسمه خلگو ناسته ۸ قسمه شيان پيدا كوي:

1. د اغنياؤو سره ناسته حب د دنيا پيدا كوي ، هغه اغنياء چي حب د دنيا لري ځكه حب د دنيا د هري خطا سر دى او په انسان كي ناشكري پيدا كوي .
2. د فقراؤو سره ناسته شكر په انسان كي پيدا كوي .

---

[1] مشكوة ج ۴ صـ ۴۱۴
[2] احياء العلوم ج ۲ صـ ۲۴۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. د سلطان سره ناسته سختي د زړه،تکبر اومحبت د منصب پيدا کوي .
4. د ښځو سره بې اندازې ناسته جهل اوشهوت پرستي پيدا کوي .
5. د کوچنيانو سره ناسته په انسان کي بازي اومخسرې پيدا کوي .
6. د فاسقينو سره ناسته په انسان کي دلاوري پر گناهو پيدا کوي .
7. د علماؤو سره ناسته شوق پر طاعت باندي پيدا کوي
8. پر علم باندي دعمل کونکو علماؤو سره ناسته دعلم زياتوالي پيدکوي.[1]

امام رباني رحمه الله فرمايي چي د اولياؤو سره ناسته کبريت احمر دی ، دآخرت ياد او دالله ﷻ سره محبت پيدا کوي.حضرت مولانا رومي رح فرمايي :[2]

همنشين اهل معنـــــى باش تا	هم عطا يابي وهم باشي فــــــتا
گر تو سنگ صخره مرمر شوي	چون بصا حبدل رسي گوهر شوي

---

[1] تفسير کبيرج ١ صـ ٢٠١.
[2] مثنوي ج ١ صـ ٢٦، ٢١

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۰﴾ د یوه مؤمن پر بل مؤمن حقوق :

﴿ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ سِتَّ خِصَالٍ يَعُوْدُهُ اِذَا مَرِضَ وَيَشْهَدُ اِذَا مَاتَ وَ يُجِيْبُهُ اِذَا دَعَاهُ وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ اِذَا لَقِيَهُ وَيُشَمِّتَهُ اِذَا عَطَسَ وَيَنْصَحُ لَهُ اِذَا غَابَ اَوْ شَهِدَ. ﴾ [1]

ترجمه : د یو مؤمن پر بل مؤمن باندي شپږ حقه دي :

(۱) کله چي یو مسلمان ناروغ سي بل به یې پوښتنه کوي.
(۲) کله چي مسلمان مړ سي په جنازه کي به یې ګډون کوي.
(۳) کله چي ده ته دمیلمستیا بلنه وسي میلمستیا به قبلوي.
(۴) کله چي یو دبل سره یوځای سي نو سلام به ور اچوي.
(۵) کله چي یو مسلمان و ترچي (او الحمدلله ووایي) د هغه جواب به ورکوي (په یرحمك الله سره). (۶) یو مؤمن به دبل مؤمن خیر خواه وي که دا بل مؤمن حاضر وي که غائب.

لغات : خِصَال : جمع دخَصْلَة ده .

يَعُوْدُهُ : دنَصَرَ دباب ښخه معنی پوښتنه دمریض کول.

يَشْهَدُ : دسَمِعَ دباب ښخه معنی حاضریدل ،شاهدي ورکول . دباب مفاعله ښخه : لیدل .

---

[1] عن ابي هريرة ﷺ قال : قال رسول الله ﷺ للمؤمن ..... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۳۹۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُجِيبُه : د باب افعال څخه معنى قبول ، جواب ورکول.
دَعَاه: د نصر دباب څخه معنى بلنه .
لَقِيَهُ: د سمع دباب څخه معنى يو ځاى کيدل .
يُشَمّتُه : دتفعيل دباب څخه معنى د ترچي والا جواب ورکول.
يَنْصَحُ: د فتح دباب څخه معنى يې خير خواهي ده .
تشريح : يو مؤمن پر بل مؤمن باندي ۶ شرعي حقوق لري :

1. د قريبانو، دوستانو او همسايگانو د مريض پوښتنه به کوي . په حديث شريف کي ذکر دي چا چي د مريض پوښتنه وکړه سهار يا ماښام اويا زره ملائکي دده دمغفرت دعاء کوي ، که سهار پوښتنه وکړي تر ماښامه دعاء ورته کوي او که ماښام پوښتنه وکړي نو تر سهاره پوري دعاء ورته کوي .
2. د يو مؤمن ميلمستيا به قبلوي ، ميلمستيا که دواده وي که د بل شي چي انسان ته عذر نه وي دا مسنون طريقه ده چي قبلوي به يې او بيله عذره نه قبلول په حديث شريف کي سخت منع راغلې ده ، البته که ده لره عذر وو نو بيا معاف دى .

که چيري د واده يا ميلمستيا په ځاى کي غير شرعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونه وه لکه ساز، عکسونه ، فلمونه وغیره او دی خبر وي نو بیا به هغه ځای ته نه ورځي او که چیري دی ناخبره ورغلی وروسته معلومه سول چي دلته ناروا وي دي نو دغه ورتلونکی که عام سړی وي نو حکم دادی که یې دمنع طاقت پر شرعي طریقه درلودی منع به یې کوي که یې طاقت نوو نو د ډوډی تر وخته به کښېني او که په ډوډی کي هم دغه ناروا عمل وي نو بیا به ډوډی هم نه خوري .
او که چیري دغه ورتلونکی عالم وي نو دغه عالم لره د ډوډی تر وخته ناسته هم نه ده رواه یا به یې منع کوي او که یې نسو منع کولای نو بیا به ځي ، نن سبا اکثره ودونه پر دغه طریقه دي ډیر احتیاط پکار دی .[1]

3. سلام به ور اچوي ، ددې هم تفصل تیر سوی دی .
4. که یو مؤمن وترچي او الحمدلله ووایې نو پر اوریدونکي باندي واجب کفایې دي چي جواب به په يَرْحَمُكَ اللّٰهُ ورکوي تر درو ځلو پوري .
5. که چیري یو مؤمن مړ سي جنازې ته به ورځي داهم واجب کفایې دی .

---

[1] الفتاوی الهندیة ج ۵ صـ ۳۴۳. هدایهٔ ج ۴ صـ ۴۵۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. یو مؤمن به دبل مؤمن خیر غوښتونکی وي که هغه حاضر وي که غیر حاضر ، کوم شی چي دځان لپاره خوښوي هغه به د بل مؤمن لپاره هم خوښوي، او کوم شی چي د ځان لپاره بد ګڼي هغه به دبل مؤمن لپاره هم بد ګڼي .[1]

د حضرت ابوهریرة ﷺ مختصر حالات :

نوم يې عمر، ابوهریرة يې کنیت دی . خانداني نوم يې عبدالشمس وو نبي کریم ﷺ يې نوم په عمر ور بدل کړ. د خیبر په کال مسلمان سو ، دنبي کریم ﷺ سره به همیشه ملګری وو ، وخت دملاقات يې کم مګر شوق د احادیثو يې ډیر زیات وو. (۵۳۷۴) احادیث دده مبارك څخه نقل سوي دي

په سنه ۵۱ هـ کي د ۷۸ کالو په عمر يې وفات کړی دی، ولید دجنازې لمونځ ورکړی دی .

رضي الله عنهم اجمعین .

---

[1] مظاهر حق ج ۴ صـ۳۰۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۱﴾ د يو مسلمان د بل مسلمان څخه تر درو ورځو زيات اړيکي شکول جواز نه لري :

﴿ لاَيَحِلُّ لِمُسْلِمٍ اَنْ يَّهْجُرَ اَخَاهُ فَوْقَ ثَلٰثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلٰثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ ﴾ [1]

ترجمه : هيڅ مسلمان لره دا جائز نه ده چي هغه د خپل مسلمان ورور سره تر درو ورځو زيات قطع تعلق وکړي که چا دغسي وکړه او پر همدغه خوابدتيا مړ سو نو هغه به جهنم ته داخل سي .

لغات : يَهْجُرُ: پريښودل، قطع تعلق.

اَخٌ: ورور.

اَلنّارُ: اور.

تشريح : شريعت مقدسه د انسان د طبيعت مراعت کړی دی چي په درې ورځي کي د انسان درد خلاصيږي او يا کميږي . البته د يو ديني غرض په خاطر تر درو ورځو زيات خوابديدل هم جواز لري مثلا يو سړی بې عقيدې وي يا بې دينه وي ليکن ددغه خوابدی په وخت کي به کناره کشي هم پر سمه طريقه وي يعني غيبت ياعيب جويې به يې نه

---

[1] عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ قال : لايحل ...... الخ . مشكوة ج ۲ صـ ۴۲۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ، او دغه خوابدتیا به د نفس په خواهش نه وي .
خرابي د قطع تعلق : یوه سزا خو په دغه حدیث کي ذکر ده چي امام توربشتي رح فرمایي چي دخول د اور یې پر ځان واجب کړی .[1]
په یو بل حدیث شریف کي راغلي دي : چي د دوشنبې او جمعې په ورځ دجنت دروازې خلاصي وي او په بل روایت کي راغلي دي چي په دغه ورځو کي پر ذات الهي ﷻ باندي اعمال پیشیږي نو ذات الهي ﷻ د هر مؤمن مغفرت کوي مگر دغسي دوه مؤمنان چي عداوت سره لري مغفرت یې نه کیږي .[2]
او په یو بل روایت کي ذکر دي چي د روژې اعمال یې هم معلقه پاته وي تر ځو چي خوابدتیا د منیځه ولاړه نسي .
په یو حدیث شریف کي ذکر دي چي د دوو خوابدو په مینځ کي چي هر یوه اول سلام واچوی هغه شخص بهتره دی او که یوه درې ځله سلام واچوی مگر بل جواب ورنه کړی نو دخوابدتیا ټوله گناه پر جواب نه ورکونکی ده .[3]

---
[1] مرقات ج ۹ صـ ۲۳۸.
[2] مرقات ج ۹ صـ ۲۳۴.
[3] مرقات ج ۱ صـ ۲۳۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنبیه : که چیري یو شخص سره دطبعیت موافقت نلري نوتعلق دي ورسره کم کړي، داسي نه چي سلام ورسره بند کړي دا سخته گناه ده او همدا عمل زموږ په خلگو کي ډیر زیات سته . الله ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته ددغه گناه څخه نجات ور په برخه کړي . آمین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۲﴾ رحم پر مؤمنانو باندي :

﴿ لاَيَرْحَمُ اللّٰهُ مَنْ لاَّيَرْحَمُ النَّاسُ[1] ﴾

ترجمه : الله ﷻ رحم نه کوي (کامل رحم) پر هغه چا باندي چي هغه پر خلگو باندي رحم نه کوي .

لغات : رَحِمَ : مهرباني کول، دباب سمع څخه دی .

تشریح :پر عامو مؤمنانو باندي به بل مؤمن شفقت، رحم او حسن ظن لري ، که چيري يو مؤمن په ناروا ه يا گناه اخته وي د اصلاح فکر به يې کوي په ښه اخلاقو سره به دغه گنهکار شخص د بدو څخه منع کوي لکه چي مخکي په حديث نمبر ۶ کي ذکر سول، او همدارنگه به په پټه الله ﷻ ته دعاء کوي چي يا الهي ته هدايت ورنصيب کړه ، مقصد دا چي هيڅ يو مؤمن ته به په حقارت او سپك نظر نه گوري.

په يو بل حديث مبارك کي ذکر دي : چي نبي کريم ﷺ فرمايي : يومؤمن به پر بل مؤمن ظلم نه کوي او نه به يې ذليله کوي او نه به يې سپکوالی کوي ځکه چي تقوا دلته

---

[1] عن جرير بن عبد الله قال : قال رسول الله ﷺ لايرحم ..... الخ . مرقات ج ۹ صـ ۱۶۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ،نبي كريمﷺ زړه ته اشاره وكړه او دا اشاره يې درې ځله وكړه .[1]

لهذا لازمه ده چي څوك پر هر مؤمن شفقت ولري او دهر مؤمن عزت،قدر او احترام ولري د ايمانداري په خاطر .

زموږ ځيني خلګ د ځينو خلګو څخه دګناه په خاطر د هغه سپك والی كوي دا ښه كار نه دی بلكه د هغه د اصلاح كوښښ به كوي ، په سپك والی او بد ورلو سره نور هم دغه سړی د دين څخه متنفر كيږي .

❁❁❁

---

[1] مرقات ج ۹ صـ ۱۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۳﴾ پر ښځو باندي ترحم کول :

﴿ قَالَ رَسُوْلَ اللهِ ﷺ لاَيَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً اِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلْقًا رَضِيَ مِنْهَاآخَرَ﴾ [1]

ترجمه : نبي کریم ﷺ فرمايي : چي يو مؤمن نارينه دي د مؤمني ښځي سره بغض نه کوي که چيري دده په نظر ددغه ښځي يو عادت يا خصلت بد اوناخوښه وي نو يو بل خصلت به يې بيا ښه اوخوښ وي .

لغات : يَفْرَكُ : دباب سمع څخه معنى يې بغض ده.

كَرِهَ : د سمع دباب څخه ناخوښه .

تشريح :يعني خاوند لره مناسبه نه ده چي د خپل کور والا څخه نفرت وکړي ځکه چي دانسان ټول عادات نسي سميدلای که يې اخلاق بد وي خو ښه اخلاق هم لري .

د فرك لفظ د ميړه او ښځي تر مينځ نفرت ته ويل کيږي .

خلاصه دا چي پر ښو اخلاقو به دي نظر وي او پر بدو اخلاقو به صبر او تحمل کوي .

په يو بل حديث مبارك كي ذكر دي چي نبي کريم ﷺ فرمايي

---

[1] مشكوة ج ۲ صـ ۲۸۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي ښځه د پوښتنې د کاره هڅوکي څخه پيدا ده سيده کيږي نه ، که يې ته سيده کوې نو ماتيږي او ماتېدل دښځې طلاق دی .

نبي کريم ﷺ فرمايې : استوصوا بالنساء خيرا ، دښځو متعلق چي ما کوم دخير وصيت کړی دی (چي د دوئ سره ښه کوئ) هغه وصيت قبول کړئ ، يعني ظلم، بې ځايه وهل بدسلوکي وغيره مه ورسره کوئ .[1]

په يو بل حديث شريف کي ذکر دی چي په تاسو کي بهترين شخص هغه دی چي د خپل اهل (کوروالا ،کوچنيانو ،دوستانو ،خدمتگارانو) په حق کي بهترين وي .[2]

مگر زموږ پښتانه د الله ﷻ پر دغه کمزور مخلوق(ښځه) باندي څومره ډول ډول زيادتي او خيانتونه کوي يا په جوړه کي ښځي ورکوي يا يې خرڅوي وغيره .. دا ټوله اعمال دشريعت مقدسه او دنبي کريم ﷺ د طريقې څخه خلاف اعمال دی ، ددې نتيجه به په قبر اوحشر کي

---

[1] مشکوة ج ۲ صـ ۲۸۰.

[2] مشکوة ج ۲ صـ ۲۸۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومیږي . نور د ښځي او میړه تر مینځ حقوق زموږ په رساله (تحسین النکاح) کي ملاحظه کولای سئ .

البته چي دښځي سره به صبر اوتحمل کوي دا یوازي په کورني ژوند کښي دي که چیري ښځي د شریعت څخه خلاف ورزي کول مثلا بې ستري وغیره نو بیا به یې نه پریږدي بلکه پابندي به پر لګوئ .

الله ﷻ دي ټول مسلمانان ددغه مظلوم قوم دحق تلفۍ څخه وساتي . آمین .

❁❁❁❁❁

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۴﴾ د نكاح فضيلت :

﴿ اِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ فَقَدْ اِسْتَكْمَلَ نِصْفَ الدِّيْنِ فَلْيَتَّقِ اللهَ فِيْ نِصْفِ الْبَاقِيْ﴾ [1]

ترجمه : كوم بنده چي نكاح وكړي نو هغه نيم دين پوره كړی ، ده لره پكار ده چي دپاته نيم دين په باره كي دحق تعالی ﷻ څخه وبيرېږي .

لغات : تَزَوّجَ: دباب تَفَعّل څخه، معنی يو ځای كيدل مگر دلته دنكاح په معنی دی. اِسْتَكْمَل : باب استفعال پوره كيدل.

نِصْفُ: نيم . اَلدِّيْن : په لغت كي لار او روش ته وايې ، او په اصطلاح كي اصولي احكامو ته وايې چي جزئياتي پر بناء وي او هم دغه ته ملت وايې د كلياتو،جزياتو يا اصولو فروع مجموعې ته شريعت وايې .

تشريح : په انسان كي دوه داسي خواهشات سته چي دا احتمال سته چي په ټوله دين كي دفساد سبب وگرځي :

(۱) د نس خواهشات چي هميشه د ښه خوړو فكر كوي .

(۲) شهواني خواهشات چي هميشه په دې فكر كي وي چي هر ځای يو ښائسته ښځه وي بايد دده په نكاح كي وي ، د نكاح

---

[1] عن انس قال قال رسول الله ﷺ اذا تزوج ..... الخ . مشكوة ج ۲ صـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ذريعه سره يې شهواني شوق پوره کيږي، لهذا د نصف دين حفاظت خو وسو او دباقي نيمايي دين تکمله به په عباداتو، ښه افعالو او ښه اعمالو سره پوره کيږي .

(۲) د حلال رزق طلب به کوي چي دا بنسټ د عباداتو دی.

نکاح په شريعت مقدسه کي يو لوړ سنت عمل دی ، کله نکاح فرض وي، کله واجب وي، کله سنت وي، کله مکروه وي او کله حرام گرځي، تفصيل يې زموږ په رساله (تحسين النکاح) کي ملاحظه کړئ .

البته نکاح د نصف ايمان يا نصف دين مرتبه لري انسان پاکدامنه کوي ، په احاديثو مقدسوو کي ډير فضائل ذکر دي او دا طريقه مسنونه دانبياء کرامو عليهم السلام ده ، او همدارنگه يو لوی انعام دی ډيري فائدې پکښې دي ، مگر ځيني خلگ لوی خيانت کوي ښځي يې کښېنولي وي په نکاح يې نه ورکوي او سپين سري سي ، د يو غلط غرض په خاطر چي يا ميراث راځخه يونسي يا يې غټ ولور مقصد وي يا وايې چي زما سيال نه راپيداکيږي نو دی به د آخرت په ورځ د الله ﷻ په حضور کي ددغه خيانت جواب ورکوي او دا ديو انسان سره لوی خيانت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۵﴾ **ږیره پرېښودل** :

﴿ خَالِفُوْا الْمُشْرِكِيْنَ اَوْفِرُوْا اللِّحٰى وَاَحْفُوْا الشَّوَارِبَ ﴾[1]

ترجمه : د مشرکینو څخه مخالفت وکړئ: ږیره اوږدوی او بریتونه پرې کوی .

لغات : اَوْفَرَ : د باب ضرب څخه معنی زیاتول .

اَللحیٰ: جمع د اَللِحْیَة په معنی د ږیره .

اَحْفَوْا: د بریتو په پرې کولو کې مبالغه کول .

تشریح : د مشرکینو دا عادت وو چې ږیره یې خریله او دمجوسیانو دا عادت وو چې ږیره یې تر موټ کوچنۍ کوله، او بریتونه یې اوږدول ، شریعت مقدسه د هغه بر خلاف حکم کړی دی چې ږیره اوږدوئ او بریتونه کوچني کوئ.

علماء کرام فرمایې: چې په دغه حدیث سره ثابته سول چې د کفارو د خصوصي عاداتو څخه به مخالفت کوی مشابهت به په عاداتو کې نه ورسره کوئ ، اوبل دا چې ږیره واجب ده او د واجب پرېښودل گناه کبیره ده ، لهذا ږیره خرول یا تر مټ کمول حرام کار دی .

---

[1] عن ابن عمر رضی الله عنه قال قال رسول الله ﷺ خالفوا .... الخ مشکوة ج ۲ صـ ۳۸۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحضرت عبدالله بن عمر ﷺ دا عادت وو چي تر مټ زياته ږيره يې پرې كول ، اوپه ترمذي شريف كي ذكر دي چي نبي كريم ﷺ هم تر مټ زياته ږيره دشاوخوا د اطرافو څخه پرې كول .

ږيره پرېښودل د يو لك څليرويشت زره انبياء كرام عليهم السلام عادت اوسنت دی ټوله صحابه كرامو رضوان الله تعالى عليهم اجمعين ږيري درلودې ، او دڅلورو امامانو (امام اعظم،امام شافعي، امام مالك، امام احمدبن محمد بن حنبل رحمة الله عليهم اجمعين) په نزد يو موټ ږيره پريښودل واجب ده .[1]

نو د داسي يو ټينگ سنت څخه مخالفت كول لويه بد بختي ده ، زموږ په هيواد كي اوس دا مصيبت ډير عام سوی دی د ځوانانو څخه علاوه سپين ږيري هم په دغه مصيبت اخته دی ، الله ﷻ دي ټول مسلمانان ددغه مصيبت څخه خلاص كړي . آمين .

---

[1] د احنافو كتابونه : فيض الباري ج ۴ صـ ۳۸۰، بذل المجهود ج ۱ صـ ۳۳، اشعة المعات ج ۱ صـ ۱۳۰ ،او داسي نور . د امام مالك كتاب الابداع في منار الابتداع، دامام شافعي كتاب : كتاب الام . دامام احمد بن محمدبن حنبل كتاب شرح المنتهي . جواهر الفقه ج ۲ صـ ۴۲۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۶﴾ د حلال رزق کوښښ کول :

﴿ لاَیَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدَ غُذِّیَ بِالْحَرَامِ [1] ﴾

ترجمه : هغه بدن به وجنت ته داخل نسي چي دهغه پرورش په حرام (مال) سره سوی وي .

لغات : غُذِّیَ : د نصر دباب څخه، په معنی د خوراك ورکول . جَسَدَ: بدن انساني او جمع يې اَجْسَادْ دی .

تشریح :د حدیث شریف مطلب دادی چي که یو شخص حرام مال وخوري او هغه مؤمن وي د جنت و هغه لوړ مقاماتو ته نسي داخلیدلای ، او که حرام مال حلال وبولي نو بالکل جنت ته نسي تللای ، یا دا چي حرام خوره مؤمن جنت ته نسي داخلیدلای تر څو چي د حرام مال د خوړلو سزا ونه څکي . فقهاء کرام فرمايي : که چاته دا معلومه سي چي ددغه شخص مال اکثره حرام دی نوددغه شخص میلمستيادي نه قبلوي، کله بیا داسي وي چي مال خو نه دی حرام لیکن میلمستیا یا واده داسي وي چي د ډوډی پر وخت عکاسي کوي یا سرود وي نو دغه ډول ډوډی به هم نه خوري او دغسي واده یا میلمستیا ته به بالکل ځوك نه ځي . پوره تفصیل په هدایة جلد ۴ کي موجود

---

[1] عن ابي بكر ﷺ ان رسول الله ﷺ قال : لايدخل ...... الخ . مشكوة ج ۱ صـ ۲۴۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی . او په حدیث نمبر ۱۰ کي تیر سو .

مسئله : که چیري حرام شی وخوري بیا وروسته خبر سي نو قی کوي به یې ، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه یو ځل دغسي قی وواهه چي ده مبارك ته معلومه سول چي دا مال حرام دی .[1]

مسئله : که چا حرام مال خوړلی وي نو ددې کفاره څه ده ؟ د زړه په اخلاص سره به توبه او استغفار کوي او الله پاك جل جلاله ته به زاري او دعاء کوي چي معاف کړل سي .

مسئله : که دیو چا سره حرام مال وو دغه حرام مال به بیله د ثواب دنیته پر مسکینانو باندي خیراتوي .

مسئله : کوم سړی چي کاروبار کوي د خپل کاروبار معلومات به کوي چي په شریعت مقدسه کنبې دا زما کاروبار جواز لري کنه،دامعلومات پر ده باندي فرض دی.

د عباداتو د قبلیدو بنیاد پر حلال رزق باندي دی ، په یوه روایت کي حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه نقل کوي چي دهغه چا لمونځ نه قبلیږي چي دده نس په حرامو سره ډك وي ، همدارنگه دعاء یې هم نه قبلیږي .[2]

---

[1] احیاء العلوم ج ۲ صـ ۱۲۸.

[2] احیاء العلوم ج ۲صـ ۱۲۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۷﴾ سلام اچول :

﴿ اَلْبَادِيُّ بِالسَّلاَمِ بَرِئٌ مِّنَ الْكِبْرِ﴾ [1]

ترجمه : اول سلام اچونکی د تکبر څخه خلاص دی .

لغات: اَلْبَادِي : اول کونکی ،

بَدَاَ د فتح د باب څخه دی معنی يې شروع کول دي .

بَرِئ : د فتح، سمع اوکرم دباب څخه معنی يې نجات حاصلول .

اَلْکِبْرُ : غرور ، د کرم دباب څخه په مرتبه کي لوړوالی ، دنصر اوسمع دباب څخه : په عمر کښې لوړ والی .

تشريح : کله چي دوه مسلمانان په يوه حالت يا دواړه سواره وي يا دواړه پر پښو وي چي سره مخامخ سي هر يوه چي اول سلام اداء کړی نو هغه دتکبر څخه ليري دی ، يا الله ﷻ دده د زړه څخه تکبر باسي ددغه عمل په وجه .

د تکبر تعريف : تکبر دې ته وايي : چي مقابل خلگ سپک و بولي او ځان دکمالاتو خاوند وبولي او نور دکمالاتو خاوند ونه بولي، او نورو ته سلام ادا کول د ځان توهين بولي . تکبر ډيره سخته گناه ده په قرآن کريم او احاديثو مقدسوو کي يې ډير بدوالی راغلی دی .

---

[1] عن عبدالله ان النبي ﷺ قال : البادي ...... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۴۰۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلام احکام :سلام اداء کول سنت کفایې دی او جواب یې واجب کفایې دی .[1] یعني په یوه ټولۍ کې که یو نفر سلام اداء کړي نو سنت اداء سول او که چیري یو سړی یوې ټولۍ ته دمسلمانانو سلام ادا کړي او په هغو کې هم یو سړی جواب ورکړي نو دټولې ټولۍ غاړې د واجب څخه خلاصې سوې .

نبي کریم ﷺ ډیر تاکید کړی دی چې سلام عام کړئ ځکه دا دمسلمانانو په مینځ کې دالفت اومحبت سبب ګرځي .

که دوه نفره سره یو ځای سول نو اول به څوك سلام ادا کوي؟ لوړ سړی به وکښېنته ته سلام اداء کوي مثلا تیریدونکي سړی و ولاړ یا ناست سړي ته، کشر و مشرته ،او که مشر یې کشر ته اداء کړي هم صحیح ده دنبي کریم ﷺ څخه داعمل ثابت دی ، یو سړی چې پر دابه (سواري) سپور وي هغه به و پیاده ته سلام ا داء کوي او که دواړه پیاده وه نو حکم یې پورته ذکر سو .

سلام چونکه یو دعاء ده نو ځکه کافر ته به سلام نه اداء کوي ځکه چې کافر لره دعاء نسته بلکه د ضرورت په وخت کې به نور الفاظ استعمالوي .

او همدارنګه سلام او جواب دواړه به په خوله اداء کوي نه په لاس یا په ګوتو باندي، ځکه دا دیهودو او نصاراوو عادت و

---

[1] مرقات ج ۸ صـ ۴۲۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و. البته که یو څوك لیري وي نو سلام خو به په خوله اداء کوي او په لاس که اشاره وکړي چي ما سلام اداء کړي نو بیا پرواه نلري ، او همدارنگه جواب د سلام هم په خوله واجب دی په لاس کفایت نه کوي .

سلام اچول په شروع د مجلس او په آخر د مجلس کي اچول پکار دي . [1] السلام علیکم ورحمة الله ویل افضله دي ، سلام علیکم هم صحیح دی مگر افضله هغه لوړ دی .

په بعضو ځایو کي به سلام نه اچوي :

۱: په مسجد کي به سلام نه اچوي ځکه چي خلگ په عبادت مشغول وي .

۲ : په مجلس کي دتدریس به سلام نه اچوي .

۳:په مجلس کي دذکر به سلام نه اچوي .

۴: په غسل خانه او اوداسه په ځای کي او داسي نور دغسي نامناسبه ځایو کي به سلام نه اچوي . په دغه مذکوره صورتو کي که چا سلام واچاوه جواب يې نه دئ لازم .

مسئله : که نامحرمي ښځي سلام واچاوه که ځوانه ښځه وه جواب به نه ورکوي که سپین سري وه بیا به په زوره جواب ورکوي .([1])

---

[1] مرقات ج ۸ صـ ۴۵۳.

﴿۱۸﴾ غیبت سخته گناه ده :

﴿ اَلْغَيْبَةُ اَشَدُّ مِنَ الزِّنَا [2]﴾

ترجمه : غیبت کول تر زنا ډیر سخت دی .

لغات : اشد : د ضرب دباب څخه معنی یې سختیدل .

تعریف دغیبت : غیبت و دې ته وایې چې د یو شخص په عدم موجودگي کي دده متعلق یو داسي خبره وکړې که چیري دغه شخص دا خبره واوري نو خوا یې بدیږي که چیري داعیب په دغه شخص کي وي، او که چیري داعیب په دغه شخص کي نه وي نو دې ته بهتان ویل کیږي .

تشریح : په مذکوره حدیث شریف کي غیبت تر زنا بد بلل سوی دی، وجوهات د بدوالي یې علماء کرامو ذکر کړي دي : (۱) زنا هر چا ته معلومه ده چي ما یو غټه گناه وکړه نو توبه ځیني کاږي مگر غیبت کونکی دا گناه سپکه بولي. (۲) غیبت کونکی غیبت گناه نه بولي (۳) دغیبت کونکي گناه نه معافیږي تر څو چي هغه سړی یې معاف نه کړي که چیري هغه سړی خبر سوی وو. ددغه درو وجوهاتو پر بنیاد

---

1 : فتاوی هندیه ج : ۵ ص : ۳۲۵

2 عن ابي سعيد و جابر قالا : قال رسول الله ﷺ الغيبة .... الخ . مشكوة ج ۲ص۴۱۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غالبا نبي كريم ﷺ تر زنا بده بللې ده كه څه هم زنا په خپله يو لويه اوعظيمه گناه ده .

شپږ ځايه غيبت جواز لري :

1. كه يو چا ظلم درباندي كړی وي ددغه ظلم بيان و قاضي،حاكم وغيره ته كول جواز لري .
2. كه يو شخص غلط كار كوي ته وداسي شخص ته دا بيان وكړې چي هغه يې اصلاح كولای سي لكه دكور مشر ،عالم،مقتدا وغيره ، مقصد دي تغير دمنكر وي
3. د مفتي څخه دسوال په وخت حقيقت د مخالف شخص بيانول دا هم جواز لري . كه مفتي ته دنامعلوم شخص په نامه ياد سي نو ښه كار دی .
4. يو شرير شخص وي خلگ خبرداره كوي چي دده دشر څخه وساتل سي لكه طالب دعلم يا طالب د رضا مندی الهي ﷻ لپاره چي وي و يو داسي شخص ته ځي چي هلته دده فائده نه وي يا ده ته دنيوي يا بل ضرر وي ، يا هغه سړی بدعمله وغيره وي . په شرط ددې چي مقصد به يې نصيحت وي نه بل شی .
5. يو شخص مشهوره وي په فسق يا بدعت سره نو ددغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخص حال بیانول جواز لري مګر هغه عیوب چې ظاهر وي لکه فسق،غلا وغیره ...

6. که یو شخص مشهوره وي په یو لقب باندي مثلاً ګوډ ، کوڼ .....او داسي نور . نو ددغه شخص په نه وجود کي په دغه نامه یادول پرواه نه لري په دې شرط چي پر طریقه دنقصان به نه وي مګر په بل نامه یادول افضل دي .

په دغه مذکوره شپږو ځایو کي غیبت پرواه نه لري .[1]

دغیبت دمجلس څخه ځان خلاصول :

که چیري په یو مجلس کي غیبت کیدی که یې قدرت درلودی نو په ښه اخلاقو سره دي یې منع کړي ، او که یې دمنع کولو قدرت نه درلودی نو دغه مجلس به پریږدي او که یې مجلس هم نسو پاته کولای نو غوږ به نه پر نسي بلکه خپل ذکر به کوي ، انشاء الله مسئول به نه وي .[2]

---

[1] ریاض الصالحین صـ ۴۶۴.

[2] ریاض الصالحین صـ ۶۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۱۹﴾ د ظلم څخه ځان ساتل :

﴿ اَلظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ [1]

ترجمه : ظلم دقيامت په ورځ دتاريکيو په صورت کي وي.

لغات : اَلظّلْمُ : جمع يې ظُلُمَات، دضرب د باب څخه معنی يې بې موقع ايښودل، د سمع دباب څخه دشپې تاريکه کيدل .

يَوْم : جمع يې ايام ده جمع الجمع يې اَيَاوِيْم ده .

اَلْقِيَامَة : د مرگه وروسته راپورته کيدل ، دنصر دباب څخه معنی يې دريدل .

تعريف ظلم : ظلم په لغت کي يو شی بې ځايه او بې موقع ايښودلو ته وايې او په عرف کي ورته تجاوز وايې ، په شريعت کي هم دغه معنی ده البته دشرعي محل تجاوز ته ظلم وايې . [2]

تشريح : د آخرت په ورځ ظالم داسي په تاريکيو کي راگير وي چي هغه نور چي مؤمن ته ورکول کيږي ظالم ځيني محروم وي او مؤمن د هغه نور په ذريعه سره تگ کوي .

---

[1] عن ابن عمر ﷺ ان النبي ﷺ قال الظلم ...... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۴۳۴.

[2] مظاهر حق ج ۴ صـ ۵۹۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام د همدردۍ او ورورولۍ تعليم ورکوي او ظلم دا دواړي مادي تباه کوي ، په حديث قدسي کي ذکر دی : يا عبادي ... الخ . چي الله ﷻ فرمايي : اې زما بندګانو ما پر خپل ذات باندي ظلم حرام کړی دی نو ستاسو په مينځ کي هم ظلم حرام دی يو پر بل باندي ظلم مه کوئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۰﴾ ځان ساتل د حسد، بغض، بدګمانۍ وغيره څخه :

﴿ اِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَاِنَّ الظَّنَّ اَكْذَبُ الْحَدِيْثِ وَلاَتَحَسَّسُوْا وَلاَتَجَسَّسُوْا وَلاَتَنَاجَشُوْا وَلاَتَحَاسَدُوْا وَلاَتَبَاغَضُوْا وَلاَتَدَابَرُوْا، وَ كُوْنُوْا عِبَادَاللهِ اِخْوَانًا﴾ [1]

ترجمه : د بد ګمانۍ څخه ځان وساتئ بيشکه بدګماني د خبرو بدترين درواغ دي، او نه به د خلګو پر پټو خبرو باندي ځان خبرداره کوئ که دخير خبر وي که د شر(هغه خبري چي تا سوء ظن ته رسوي) يو تر بله ځان لوړ مه بولئ، يو تر بله به حسد نه کوئ ، يو تر بله به بغض نه کوئ، يو تربله به غيبت نه کوئ ، اې د حق تعالی جل وعلا بندګانو يو تر بله ورونه وګرځئ د ورورګلوۍ ژوند سره کوئ .

لغات : اَلْظَنّ : ګمان ته وايې، ديو شي متعلق که ستا داخيال وي چي دا کار سوی دی مثلا زيد راغلی دی کنه که دي دنه راتګ خيال کم وي دې ته وهم وايې او که دي د راتګ خيال ډير وي دې ته ظن وايې ، او که دواړه برابر

---

[1] عن ابي هريرة ﷺ قال قال رسول الله ﷺ اياكم ..... الخ مشكوة ج ۲ صـ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي هغه ته شك وايي که دي خپله په سترگو وليدی دي ته يقين وايي .

وَلاَتَحَسّوا: ځان په خير خبردار کول د باب تفعيل ثخه دی . وَلاَ تَجَسّسُوا: ځان خبر داره کول په شر باندي، دباب تفعيل ثخه دی .

وَلاَتَنَاجَشُواْ: د ځان لوړوالی په خلگو کي ، دنفرت په معنی هم دی .

تشريح : په دغه حديث مقدسه کي مؤمنان د هغه بدو باطني مريضيو ثخه راگرځوي چي دمسلمانانو وروګلوي او اتفاق ته سخت تاوان کوي .

(۱) گمان : گمان په شريعت مقدسه کي ۴قسمه دی :

(۱) حرام : چي ذالت الهي ﷻ پر ما باندي رحم نه کوي نه مي بخښي بلکه دا فرض دی چي مؤمن به وايي الله ﷻ پر ما رحم کوي . (۲) واجب : چي د يو سړي ظاهري حالت سم وي بيله دليل قوي بدگماني حرامه ده . (۳) مباح: چي سړي ته په درو او ثلورو رکعاتو کي شك وي : اوغالب گمان يې د ثلورو رکعاتو وي نو پردغه عمل کول جائز او مباح دي ، البته که پر يقين عمل وکړي چي درې رکعاته دي هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحيح دي . (۴) مستحب : دهر مسلمان سره نيك گمان كول .[1]

(۲) تحسس او تجسس: د خلگو په هغو شيانو ځان خبرول چي خلگ يې پټوي مطلق طلب خبرداري ته تحسس وايې او پټ عيوب لټولو ته تجسس وايې .[2]

(۳) تحاسد: حسد يو باطني مرض دی، مطلب يې دادی چي يو سړی يو نعمت ولري ستا دا اراده وي چي دده څخه دغه نعمت زائل سي (دغه نعمت دي نه وي پر پيرزو) او ماته راکړل سي ، يا دمطلق زوال اراده لري دا نيت حرام دی او دې ته حسد وايې ، كه د زوال اراده ونه لرې بلكه د ذات الهي ﷻ څخه دځان لپاره هم دغسي نعمت طلب کړې نو بيا پرواه نه كوي دې ته غبطه وايې ، حضرت مولانا رومي رح هم فرمايې : چي حسد يوه بده مريضي ده چي په توسط د اولياؤو پاتيږي .[3] بيت :

خاك شو مردان حق را زير پا خاك بر سر كن حسد راهمچو ما

❁❁❁❁

---

[1] احكام القران ج ۲۷ص ۳۰۵.

[2] معارف القرآن ج ۱۲۰، ۸ .

[3] مرقات ج ۹ صـ ۲۳۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۱﴾ د بخل بد والی :

﴿ خَصْلَتَانِ لاَتَجْتَمِعَانِ فِيْ مُؤْمِنٍ اَلْبُخْلُ وَ سُوْءُ الْخُلْقِ[1] ﴾

ترجمه : په مؤمن کي دوه (بد) عادته نسي يوځای کيدلای بخل او بد اخلاق .

لغات : تَجْتَمَعَانِ: باب افتعال په معنی د جمع کيدل. سوء اَلْخُلْقِ : د باب نصر څخه په معنی د پيداکيدل او اخلاقو ته وايې او دباب سمع څخه په معنی ريز ريز کيدل .

تشريح : دمذکور حديث شريف مطلب دادی چي په مؤمن کامل کي دا دوه عادتونه نسي يو ځای کيدلای ځکه چي دا دواړه (بخل، او بداخلاق) ډير لوی عيبونه او دډيرو بديو مغز دی، دا هر يو صفت چي په مؤمن کي وي دده ايمان وکمال ته نه پريږدي ، نو پر مؤمن باندي لازمه ده چي ددغه دواړو عيبو څخه ځان پاك وساتي .[2]

په يو حديث شريف کي ذکر دي چي بخيل سړی د ذات الهي ﷻ څخه، دخلگو څخه او دجنت څخه ليري دی ، او

---

[1] وعن ابي سعيد قال: قال رسول الله ﷺ خصلتان....... الخ . مشکوة ج ۱ صـ۱۶۵.

[2] مظاهر حق ج ۲ صـ۲۳۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله ﷻ په نزد تر بخیل عابد جاهل سخي محبوب دی .[1]

بخل د دنیوي او دیني بدبختیو یو لوی سبب دی مثلا زکوة، خیرات،صدقات، د دوستانو سره کومك،د کور او اولاد سره پراخي د ټولو ځخه مانع دی . حق تعالی ﷻ دي ټول مسلمانان ددغه خبیث صفت ځخه خلاص کړي .

❁❁❁

---

[1] مرقات ج ۴ صـ ۳۲۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۲﴾ د دنیا محبت :

﴿ حُبُّ الدُّنْيَا رَاْسُ كُلِّ خَطِيْئَةٍ ﴾ [1]

ترجمه : د دنیا محبت د هري خطا رېښه ده .

لغات : اَلْدُنُيَا : موجوده زندگي، دَنَا د نصر د باب څخه په معنی د نژدې کېدل. رَاْسُ : جمع يې رُؤُسْ ده او په معنی د سر ده .

خَطِيْئَة : د باب سمع څخه په معنی د خطا ده .

تشريح :په مذکوره حديث مقدسه کي ذکر دي چي محبت د دنيا بد دی . ١ ولي دمحبت په وجه باندي سړی ړوند اوکوڼ گرځي د حلالو او حرامو فرق نه کوي .٢ محبت د دنيا د الهي محبت مانع گرځي. ٣ بل دا چي د دنيا حب انسان د دنيا په غير ضروري کارو باندي اخته کوي چي ضرورت ورته نه وي حب د دنيا يا زياته مشغله به نه ورسره کوي ، انسان خو په اصل کي د عبادت او معرفت لپاره پيدا سوی دی او هم دغه اصل کار دی په يوه حديث مبارك كي ذکر دي چي د الله ﷻ د طرفه پر حضرت موسی علیه السلام باندي وحي راغلې چي ياموسی ! علیه السلام د دنيا په محبـــــت باندي به نه

---

[1] عن حذيفة قال سمعت رسول الله ﷺ يقول في خطبة : الخمرجماع الاثم والنساء حبائل الشيطان وحب الدنيا ...... الخ . مشكوة ج ٢ صـ ۴۴۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشغوله کیږي زما په بارگاه کي تر دې لويه گناه نسته .[1]

حضرت عبدالله بن مبارك رح فرمايي : چي د دنيا محبت او گناهونه د چا زړه ښكار كړی هغه زړه ته نيكي هيڅكله هم نه رسيږي .[2]

ملا علي قاري رح فرمايي چي ددغه حديث مبارك د مفهوم مخالف څخه دا معلوميږي چي د دنيا څخه بې رغبتي د ټولو نيكيو مغز دی .[3]

په يوه بل حديث شريف كي ذكر دي چي : (لعن عبدالدينار) لعنت كړه سوی دی پر هغه چا باندي چي دی غلام د مال وي ، يعني چي دمال په محبت گرفتار سي او د الله ﷻ د طاعت او عبادت څخه ليري والی گويا د مال غلامي ده.[4]

امام غزالي رحمه الله فرمايي چي : الله ﷻ كله دنيا پيداكړه نو شيطان مچ كړه او دا يې وويل چي څوك ستا سره محبت وكړي هغه په حقيقت كي زما غلام دی.[5]

داحاديثو څخه معلوميږي چي مال خو ښه دی مگر محبت او زياته مشغله يې بده ده .

---

[1] احياء العلوم ج ٢ صـ ٢٥٠.
[2] مكاشفة القلوب صـ ٢٤٠.
[3] مرقات ج ٩ صـ ٤٠٣.
[4] مشكوة ج ٢ صـ ٤٤.
[5] احياء العلوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۳﴾ د مسلمان خطا ایستل :

﴿ مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا ﴾ [1]

ترجمه : کوم څوك چي موږ لره خطا ایستل وکړي هغه زموږ (د جماعت) څخه نه دی .

لغات : غَشّنَا : د نَصرَ دباب څخه معنی یې خطاایستل ، خلاف مصلحت ښکاره کول .

تشریح : مسلمان ته تکلیف رسول حرام دی او داسي شخص د نبي کریم ﷺ د پیروانو څخه نسي کیدلای ، په حدیث شریف کي ذکر دي چي : کوم تاجر یا خرڅونکی چي امین او رښتیاگویه وي (خطاایستل نه کوي) د هغه حشر به د انبیاء کرام علیهم السلام او صدیقینو سره وي . [2]

په یو روایت کي ذکردي چي: الله ﷻ دي رحم وکړي پرهغه شخص باندي چي د رانیولو او خرڅولو په وخت کي نرمي کوي . [3]

فقهاء کرامو اصول ذکر کړي دي چي په کومه معامله کي چي د جنگ اوبدامنۍ توهم پیداکیږي شریعت مقدسه ددې معاملې ممانعت فرمایلی دی او هغه بیع بیع فاسد بولي .

---

[1] عن ابن عمر وابي هريرة عن النبي ﷺ قال : من حمل علينا السلاح فليس منا ، رواه بخاري و زاد مسلم من غشنا ..... الخ . مشكوة ج ۲ صـ ۳۰۵.

[2] مشكوة .

[3] بخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۴﴾ د جمعې دلمانځه پرېښودونکی منافق دی :

﴿ مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ ضَرُوْرَةٍ كُتِبَ مُنَافِقًافِيْ كِتَابٍ لاَيُمْحٰى وَلاَيُبَدَّلُ ﴾ [1]

ترجمه : کوم چا چې بېله شرعي عذره د جمعې لمونځ پرېښودی نو په داسې کتاب کې منافق لیکل کیږي چې (لیکنه) یې نه خرابیږي او نه بدلیږي .

لغات : يَمْحٰى : دنصر،سمع دباب څخه معنی د خط خرابول.
يُبَدّلُ : د باب تفعيل څخه بدلو .

تشریح : د جمعې لمونځ فرض عین دی ، علامه ابن همام رح او علامه یحیی رح فرمایې چې دجمعې فرضیت په قرآن،حدیث او اجماع سره ثابت دی ځوك چې د جمعې د لمانځه څخه انکار وکړي هغه کافر دی ، او کوم سړی چې انکار نه کوي البته بیله شرعي عذره د جمعې لمونځ نه کوي نو په حدیث کې د هغه حکم ذکر دی .

جمعې ته ځکه جمعه وایې چې حضرت آدم عليه السلام او حضرت حواء رضي الله عنها په دغه ورځ په مځکه کې سره یو ځای سوي دي ، یا په دې خاطر چې خلگ په دې ورځ په مسجد کې سره یو

---

[1] عن ابن عباس ان النبي ﷺ قال من ..... الخ . مشکوة ج ۱ صـ ۱۲۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای کیږي ، یا په دې خاطر چي د آخرت ورځ هم د جمعې په ورځ قائمیږي چي ټول مخلوق پکښې جمع کیږي .

مِنْ غَیْرِ ضَرُوْرَةٍ: چي یو عذر شرعي نه وي مثلا دیوظالم څخه بیره، سخت باران وغیره نو بیا دغه وعید دی کوم چي لوړ ذکر سو ، او دا خبره دحدیث چي منافق لیکل کیږي ډیره سخته خبره ده حق تعالی ﷻ دي ټول مسلمانان ددغه غلط عمل څخه وساتي .

فقهاء کرامو ذکر کړی دی چي دجمعې په سهار سفر کول مکروه دي ولي دجمعې دلمانځه د ضائع کیدو خطره وي په دې کي به سړی فهم کوي چي داسي ځای ولاړ نسي چي دجمعې لمونځ ځیني ضائع سي .

دجمعې دلمانځه متعلق ډېر احکام دي فقهآء کرامو ذکر کړي دي په د غه مختصره رساله کي ګنجایش نسته چي ټول احکام پکښې بیان سي . البته یوه خبره ډېره مهمه ده : هغه داچي دجمعې دلمانځه لپاره چي کله اول اذان وسي خرڅېدل رانیول مکروه تحریمي دي لهذا مؤمنان به کار وبار او دوکانونه بندوي . که چا تر اذان وروسته کاروبار وکی نو هغه حلالي پیسې یې دکراهیت تحریمي په وجه مکروه سو حق جل وعلا دي مؤمنانو ته عقل ، هدایت ، او عمل ور په نصیب کي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۵﴾ د عکسو دفع کول :

﴿ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَتْرُكُ فِيْ بَيْتِهِ شَيْئًا فِيْهِ تَصَالِيْبُ اِلاَّ نَقَضَهُ﴾ [1]

ترجمه : بیشکه نبي کریم ﷺ په کور کښې داسي شی نه پرېښودی چي پر هغه به عکس وو بلکه نبي ﷺ به هغه ماتوی .

لغات : تَصَالِيْب : د صَلِيْب جمع ده دنصاراوو خاص شعار ته وايي ليکن مراد عکس دی ،

نَقَضَهُ : باب نصر څخه ماتيدو ته وايي .

تشريح : په مذکوره حديث کښې ذکر دي چي نبي کريم ﷺ عکس نه پرېښودی او په ډېرو احاديثو کي دعکس ډېر قباحت (بدوالی) بيان سوی دی ، په يوه حديث شريف کي ذکر دي چي په کوم کور يا خونه کي عکس وي ملائکې د رحمت هغه کور ته نه داخليږي .

حکم : ملا علي قاري رح فرمايي: چي عکس سخت حرام دی او گناه کبيره ده که پر ټوکر وي ، پر ديوال وي ، پر

---

[1] عن عائشة رضي الله عنها ان النبي ﷺ ... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۳۸۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاغذ وي ، اويا پر سکه وي که د ذي روح شي عکس وي او که يې مجسمه جوړه کړې وي دا ټوله سخت حرام دي ، البته د درختو ،باغ وغيره د غير ذي روح شيانو عکسونه پروا نه لري [1]، دعکسو کاروبار يا دعکس اخستلو روپۍ هم حرامي دي .

په حديث شريف کي ذکر دي چي بېشکه کوم خلگ ته چي دآخرت په ورځ سخت ترين عذاب ورکول کيږي په هغوئ کي عکس جوړونکی هم دئ .([2])

په ترمذي شريف کي ذکر دي چي نبي کريمﷺ فرمايي : چي دآخرت په ورځ به دجهنم داور څخه يوه اوږده غاړه راووزي دغه غاړي لره دوې سترگي وي اودوه غوږونه وي اوريدونکي اوژبه لري خبري کوي دا وايي : چي حق جل وعلا ماته وکالت راکړئ دي چي دغه دري نفره وجهنم ته داخل کم (تحفة الاحوذي کي وايي ډېر درسوائي عذاب دئ) يو دهغو څخه عکس جوړونکی دي .([3])

ډېر خلگ په دغه بېکاره ناروا اخته دي حق جل وعلا دي مسلمانانو ته عقل صحيح ور په نصيب کړي چي ددغه بېکاره ناروا او دآخرة درسوائي څخه ځان وساتي .

---

[1] مرقات ج ۸ صـ ۳۲۵، مظاهر حق ج ۴ صـ ۲۲۶.

[2] : مسلم ۲ \ ۱۹۹

[3] : ترمذي ج : ۳ ص : ۸۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۶﴾ مرګ د هغه چا چې د جهاد تمنی یې هم نه وي کړې :

﴿ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلٰى شُعْبَةٍ مِّنْ نِفَاقٍ ﴾ [1]

ترجمه : کوم څوك چې مړ سي په داسي حال کي چې نه یې په خپل ژوند کي جهاد کړی وي او نه یې په زړه کي دجهاد تمنا کړې وي ، نو هغه څوك پر قسم باندي د نفاق مړسوی دی .

لغات : مَاتَ : دباب نصر څخه مرګ ته وایي.

يَغْزُوْ: د باب نصر څخه جهاد ته وایې.

يُحَدِّثُ: د باب افعال څخه ایجاد ته وایې او د باب تفعیل څخه بیان کولو ته وایي .

تشریح : جهاد دمسلمانانو د سرلوړۍ،عزت او آزادۍ سبب دی په قرآن کریم او احادیثو کي دجهاد لوړ اهمیت او ډیر فضائل ذکر دي ، او همدارنګه په قرآن کریم او احادیثو کي ذکر دي چې جهاد تر آخري ورځي د دنیا جریان لري .

البته جهاد اقسام او شرائط لري فقهاء کرامو یې په سیرت په کتابو کي وضاحت کړی دی د ټولو شرائطو مراعت کول

---

[1] عن ابي هريرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ من مات .... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۳۳۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ضروري دي .

په مذکوره حدیث مبارك کې هم يو قسم وعيد ذکر دي چي کوم سړی په ټوله ژوند کي نه جهاد وکړي که په نفس سره وي که په مال سره ، او نه يې په زړه کي دا تمنا کړې وي چي کاشکي زه مجاهد وايې ددې سړي مرگ لکه دمنافق سړي مرگ داسي دي ، ولي منافقين د جهاد څخه خلاص دي په دې وجه مشابهت ورسره لري .

ملاعلي قاري رح ذکر کړی دی چي ددې حديث شريف څخه دا مسئله ثابتيږي چي که څوك دعبادت نيت وکړي او دعبادت ترمخه مړ سي نو دعبادت د پرېښودلو عذاب او گناه نسته .[1] او پر نيت باندي يې هم ثواب سته .

---

[1] مرقات ج ٧ صـ ٢٨٣.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۷﴾ د درود شريف فضيلت :

﴿ مَنْ صَلّٰى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَشْرًا﴾ [1]

ترجمه : كه چا پر ما باندي يو ځل درود شريف ووايه نو الله ﷻ به پر هغه شخص لس ځلي رحمت نازل كړي .

لغات : صَلّٰى : دباب ضرب څخه ،دعاء كول، لمونځ كول، بركت پر كول، ښه تعريف كول .

تشريح : د درود شريف بركات په احاديثو كي ډير ذكر سوي دي ، په يوه حديث شريف كي ذكر دي چي په يوه درود شريف ويلو باندي الله ﷻ پر دغه بنده باندي لس رحمته نازلوي او دلسو گناهو مغفرت يې كوي، او لس درجات يې لوړوي . [2]

په يو بل حديث شريف كي ذكر دي چي دقيامت په ورځ زيات قريب و نبي كريم ﷺ ته هغه شخص دى چي زيات درود ويونكى وي . [3]

د حضرت عبدالله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي كوم سړى يو ځلي درود شريف ووايې الله تعالى ﷻ او ملائكي اويا

---

[1] عن ابي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ من صلى ... الخ . مشكوة ج ١ صـ ٨۶.
[2] مرقات ج ٣ صـ٨.
[3] مرقات ج ٣ صـ٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

واره رحمت پر دغه شخص نازلوي، لیکن دا فضیلت محدثین فرمايې د جمعې په ورځ دی .

که چا دجمعې په ورځ د مازدیگر دلمانځه وروسته دغه درود شریف ۸۰ ځله ووایه داتیا ۸۰ کالو دعبادت ثواب ورکول کیږي او داتیا کالو گناوي معافیږي :

(اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الاُمِيِّ وَاٰلِه وَسَلِّمَ وَتَسْلِيْمًا)

حکم : (۱) یو ځل په ټول عمر کي درود شریف ویل واجب دي [1] .

(۲) که څوك دنبي کریم ﷺ نوم مبارك واوري نو درود شریف ور باندي ویل واجب دي[2] . (۳) که څو ځله نوم واوري نو یو وار درود شریف ویل واجب دي او نور ځله مستحب دی .

درود په سر او په پای کي ددعا ویل دمقبولیت ددعا لپاره شرط دئ په ترمذي شریف کي دحضرت عمر رضي الله عنه څخه روایت نقل دئ : چي دعا دمځکي او اسمان تر مابین معلقه وي لوړه نه خیږي تر څو چي درود ونه وایي .

مسئله : بې اودسه درود شریف ویل جائز دي . داوداسه سره نور على نور دئ .

❁❁❁❁

---

[1] هدایه ج ۱ صـ ۳۰۱.

[2] البناية شرح هدایه ج ۲ صـ ۳۲۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۸﴾ د طالب العلم فضیلت :

﴿ مَنْ سَلَكَ طَرِيْقًا يَطْلُبُ فِيْهِ عِلْمًا سَلَكَ اللّٰهُ بِهِ طَرِيْقًا مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ وَاِنَّ الْمَلاَئِكَةَ لَتَضَعُ اَجْنِحَتِهَا رِضًى لِطَالِبِ الْعِلْمِ ﴾ [1]

ترجمه : کوم څوك چي يوه لار د علم دين دحاصلولو لپاره اختيار کړي نو الله تعالی ﷻ دا شخص د جنت پر لاري بيايي ، او ملائکي د طالب علم د رضامندۍ لپاره خپل وزرونه غوړوي .

لغات : سَلَكَ: د باب نصر څخه لاري ته ويل کيږي، او دافعال د باب څخه په معنی د داخليدو .

طُرُقْ : جمع دطَرِيْق ده په معنی دلار. اَجْنِحَتِهَا : جمع دجناح اومعنی يې وزر ده .

تشريح : فضيلت دطلب علم په قرآن کريم او احاديثو کي ډير ذکر سوی دی . په يوه حديث مبارك کي ذکر دي که څوك د علم د طلب په حال کي مړ سو نو شهيد بلل کيږي .

په بل حديث کي ذکر دي چي پر هر قدم باندي د يوه کال

---

[1] وعنه قال: قال رسول الله ﷺ من سلك ... الخ . مشکوة ج ۱ ص ۳۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت ثواب ورکول کيږي او پر هر قدم باندي الله تعالی ﷻ يو ښار په جنت کي ورکوي سهار اوماښام يې مغفرت کيږي او ملائکي شاهدي ورکوي چي دا خلگ د جهنم داور څخه خلاص دي .[1]

طلب دا معنی نه چي ټوله ورځ به ديني سبق وايې بلکه يو لږ وخت چي ديني سبق وايې که حاديث وي که دقرآن کريم ترجمه او که دفقهي کتابونه وي ، مطلب دا چي بايد سړی مشغوله وي چي ددغه فضائلو مستحق وګرځي .

په يو بل حديث شريف کي ذکر دي چي په شپه کي ديني درس کول تر ټولي شپې تر عبادت افضل دي .[2]

الله تعالی ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته د ديني علم مشغله ورنصيب کړي که څه هم لږ وخت وي . آمين.

❁❁❁

---

[1] تفسير كبير ج ١ صـ ١٩٧.
[2] مشكوة ج ١ صـ ٣١.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۲۹﴾ د جماعت دلمانځه فضيلت :

﴿ صَلاَةُ الْجُمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلاَةَ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِيْنَ دَرَجَةً ﴾ [1]

ترجمه : د جماعت لمونځ تر يواځي لمانځه (په ثواب کي) اووه ويشت (۲۷) درجي زيات دی .

لغات : دَرَجَةٌ : جمع يې دَرَجَاتٌ ده او مرتبې ته وايې.

اَلْفَذُّ : يواځي جمع يې افذا ده .

تشريح : دجماعت لمونځ په قول د علامه ابن همام رح او علامه ابن عساکر رح واجب دی ، او دشعائر اسلام څخه دی . په يو حديث شريف کي ذکر دي چي څوك پاکي وکړي او مسجد ته روان سي پر هر قدم يې الله تعالی ﷻ يوه نيکي ورکوي او يوه يوه درجه يې لوړيږي او يوه يوه گناه يې معافيږي . [2]

حضرت عمر ﷺ يو سهار پوښتنه وکړه چي فلانکی سړی په لمانځه کي نوو نو خلگو وويل چي هغه ډير عبادت کوی شايد بيده سوی وي نو حضرت عمر ﷺ و فرمايل

---

[1] عن ابن عمر قال : قال رسول الله ﷺ صلاة الجماعة ... الخ . مشکوة ج ۱ صـ ۸۵،

[2] مشکوة ج صـ ۹۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسهار لمونځ په جماعت تر ټوله شپې تر ولاړي (و عبادت ته) بهتر بولم .[1]

څوك چي دجماعت لمونځ نه كوي په يو حديث شريف كي ذكر دي چي نبي كريم ﷺ ددغسي خلگو دكورو د سوځولو اراده كړې وه .[2]

رئيس المفسرين حضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه څخه يو چا پوښتنه وكړه چي يو سړی ټوله شپه عبادت كوي د ورځي روژه نيسي ليكن دجماعت لمونځ نه كوي ، حضرت عباس رضي الله عنه وفرمايل چي دا شخص جهنمي دی .[3]

په يو بل حديث شريف كي ذكر دي : كه چا دسهار او ماختستن لمونځ په جماعت وكړی نو دټولي شپې دعبادت ثواب لري .[4]

دجماعت لمونځ پر قول د ابن همام رح واجب ذكر سو ، ببله عذره پريښودل يې گناه كبيره ده او د آخرت په ورځ پر دغه عمل عقاب سته .

---

[1] مشكوة صـ ۹۷.

[2] مشكوة صـ ۹۵.

[3] البناية ج ۳ صـ ۳۸۵.

[4] مشكوة صـ ۶۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۰﴾ د خيرات او صدقې فضيلت :

﴿ بَادِرُوْا بِالصَّدَقَةِ فَاِنَّ الْبَلاَءَ لاَيَتَخَطَّاهَا﴾ [1]

ترجمه : د صدقې په ورکولو کي تلوار کوئ بېشکه مصيبت او بلا تر دغه صدقې نسي مخته کيدلای .

لغات : بَادرُواْ : دباب مفاعله څخه تلوار کول.

يَتَخَطّاهَا : د باب تفاعل څخه په معنی دتجاوز کول، تېرل .

تشريح : يومالداره شخص چي صاحب نصاب وي زکوة پر فرض دی ، ددې څخه ماسوا زيات مال د الله ﷻ په لاره کښې خرڅولو ته صدقه وايې او په پښتو ژبه کي يې خيرات بولي ، ددغه صدقې فضائل او برکات په احاديثو کي ډير زيات بيان سوي دي .

په يو حديث شريف کي ذکر دي چي د خپلو مريضيو علاج په صدقه سره وکړئ ، په يو روايت کي ذکر دي چي صدقه اويا ۷۰ مريضۍ ليري کوي .

حاصل دا چي صدقه د ډيرو آفتو دليري کولو لپاره ده .

په يوه حديث شريف کي ذکر دي چي صدقه د الله ﷻ غضب وژني او بده مرگه انسان ساتي يعني دمرگ په وخت کي د

---

[1] عن علي قال : قال رسول الله ﷺ بادروا ..... الخ . مشکوة صـ ۱۶۷ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیطان په وسوسو نه اخته کیږي یا په داسي مرض نه اخته کیږي چي بې صبره وي او کفري الفاظ وایې بلکه دغه صدقه یې ساتي .[1]

په یو بل حدیث شریف کي ذکر دي چي سخي سړی الله ﷻ ته نږدې والی لري جنت ته نژدې وي وخلګو ته نژدې یعني محبوب وي حتی چي الله ﷻ ته جاهل سخي تر بخیل عابد محبوب وي .[2]

په یو حدیث شریف کي ذکر دي چي مال په صدقه نه لږیږي او هره ورځ سهار ملائکي دعاء کوي چي یا الله ﷻ خرڅونکي ته یې عوض ورکړې .

صدقه کول یو څو شرطونه لري : (۱) احسان به نه پر اچوي . (۲) ذلیله او خوار به یې نه بولي . (۳) پاك مال به وي . (۴) ښه نیت یعني دالله تعالی درضا لپاره به یې ورکوي .

❁❁❁

---

[1] التعليق الفصيح .

[2] مشكوة صـ ۱۶۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۱﴾ د مسجد تعظيم :

﴿ اِذَا رَاَيْتُمُ الرَّجُلَ يَتَعَاهَدُ الْمَسْجِدَ فَاشْهِدُوْا لَهُ بِالاِيْمَانِ﴾ [1]

ترجمه : كله چي تاسي يو سړی ووينې چي دمسجد خيرخواهي (خدمت) كوي نو تاسي دهغه سړي دايمان شاهدي وركړئ (يعني چي ته ايمانداره يې) . بيشكه الله ﷻ فرمايي : (انمايعمر مساجدمن امن بالله واليوم الاخر)

لغات : يَتَعَاهَدُوْا : حفاظت كولو ته وايې، او په باب دافتعال كي مبالغه ده يعني ښه حفاظت كول .

تشريح :ملاعلي قاري رح فرمايې چي د يتعاهد معنى داده چي كه چا دمسجد خدمت يابنا كول نو تاسي يې دايمان شاهدي وركړئ ځكه دا دده دايمان پر ښه والي باندي دلالت كوي او دا يو لويه خوشخبري ده .

په احاديثو او قرآن كريم كي د مساجدو د خدمت او جوړولو په باره كي ډير فضائل ذكر دي .

په يو حديث كي ذكر دي چي كه چا دالله ﷻ لپـــاره مسجد

---

[1] وعن ابي سعيد الخدري قال قال رسول الله ﷺ اذا رايت... الخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی یعني خپل نوم یې نه پر کښیښودی الله ﷻ به په جنت معظم کي کور ورکړي ، اشاره ده چي داسړی جنتي دی .

په یو بل حدیث شریف کي ذکر دي چي د آخرت په ورځ به اووه کسه دعرش تر سایې لاندي ناست وي او په دغه ورځ بله سایه هم نسته ، یو هغه سړی دی چي دده زړه دمسجد سره تړلی وي چي د لمانځه وخت وي کنه دمسجد خدمت سوی دی کنه وغیره دغه فکر ورسره وي .

حضرت عائشة رضي الله عنها فرمایې چي : نبي ﷺ په محلو کي د مسجدو دجوړولو حکم وکړی او دا چي مسجد پاکوئ او خوشبویه کوئ یې .

مسجد د مسلمانانو د عبادت کور دی پر هر مسلمان باندي د مسجد خدمت کول، صفایې کول او لمونځ پکښي کول لازم دي لیکن زموږ ځیني خلګ یوائي دلمانځه لپاره را ځي نور یې نه خدمت کوي نه یې جوړیده کوي او نه یې صفایې کوي . دا دایمان ضعف والی دی.

الله ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته دمسجد خدمت ورنصیب کړی . آمین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۲﴾ د قرانکریم فضیلت :

﴿ اِنَّ اللهَ يَرْفَعُ بِهٰذَا الْكِتَابِ اَقْوَامًا وَ يَضَعُ بِهِ آخَرِيْنَ﴾ [1]

ترجمه : بیشکه الله تعالی ﷻ ددغه کتاب (قرآنکریم) په ذریعه څومره قومونه پورته کوي او هم ددغه مبارك کتاب په ذریعه څومره خلگ کښته کوي .

لغات : يَرْفَعُ : د باب فتح څخه په معنی دپورته کولو. اَقْوَامًا : جمع دقوم په معنی دجماعت.

يَضَعُ : د باب فتح څخه په معنی دا یښودل، لیکن دلته یې مطلب دمرتبې په اعتبار کښته کول دي .

تشریح : مطلب دحدیث مقدس دادی چي که چا د قرآنکریم په احکامو ځان خبر کړئ او عمل یې دخپل استعداد په اندازه په وکړی نو الله تعالی ﷻ یې په دنیا ا و آخرت کي مرتبه او عزت پورته کوي.

په قرآنکریم کي نبي کریم ﷺ ته خطاب دی چي ته مؤمنانو ته وفرمایه چي دالله ﷻ په فضل (قرآنکریم) او رحمت (عمل په قرآنکریم) سره او هم په دغه دوو شیانو به مؤمن خوشحاله کیږي ، ځکه دغه (که دحروفو سموالي وي که

---

[1] و عن عمر بن الخطاب قال : قال رسول الله ﷺ ان الله ..... الخ . مشکوة .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه هم يو حرف وي يا قرائت يا تلاوت وي) بهتره دي تر هغو شيانو چي تاسي جمع کړي دي .[1] يعني يو حرف دقرآن کريم زده کول تر دنيا او تر هغه ټولو شيانو چي په دنيا کي دي بهتره دي .

په حديث شريف کي ذکر دي چي د قرآن کريم دتلاوت په وخت کي الله تعالی ﷻ د هر حرف د ويلو په بدله کي لس نيکۍ ورکوي او په لمانځه کي پر هر حرف باندي پنځه ويشت نيکۍ ورکوي مګر چي پر صحيح طريقه يې زده کړي او بيا يې ووايي ، اول بايد اودس وکړي او بيا په ګوښه ځای کي په کراره سره (که په لوړ اواز ويل بل چاته ضرر وي) په ښه غور او فکر سره به يې تلاوت کوي او که يې په معنی پوهيدی نو په معنی کي به يې غور اوفکر کوي .

د قرآنکريم حقوق :

اول: بايد د قرآن کريم حروف په ښه توګه په قرآئت سره هم خپله زده کړو او هم يې خپل اولاد ته ور زده کړو .

دوهم : بايد قرآن کريم په معنی زده کړل سي .

---

[1] سورة يونس آية نمبر ٥٧.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : په قرآن کريم باندي بايد عمل وکړل سي .

څلورم : قرآنکريم بايد نورو مسلمانانو ته ورسول سي .

په پورتني څلورو کارو کښې چي په کوم کار اخته وي په قرآن کريم کي ذکر دی چي په دغه عمل به خوشحاله کيږي نور چي هر څومره مالداري لري په هغه به نه خوشحاله کيږي بلکه ستا فکر خام دی قرآن کريم يې درښيي چي دغه دخوشحالۍ شی دي په قبر او حشر کي به ددغه خوشحالۍ حال درته معلوميږي .

الله ﷻ دي ټولومسلمانانو ته د قرآنکريم سره محبت ورنصيب کړي او دقرآنکريم خدمت ،تلاوت اوعمل کولو توفيق دي ورنصيب کړي ځکه چي اصل شی عمل کول په قرآن کريم دی ، او هره ورځ دقرآنکريم تلاوت کول پکار دي او دتلاوت وروسته به دا دعاء کوي :

(اَللّٰهُمّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدّنْيَا قَرِيْنًا وَ فِي الاٰخِرَةِ شَافِعًا وَ فِي الْقَبْرِ مُوْنِسًا وَ فِي الْقِيَامَةِ صَاحِبًا وَعَلَى الصِّرَاطِ نُوْرًا وَفِي الْجَنّةِ رَفِيْقًا وَ مِنَ النّارِ سِتْرًا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۳﴾ د تقوا داره عالم فضیلت :

﴿ اَلاَ اِنَّ شَرَّ الشَّرِّ شِرَارُ الْعُلَمَاءِ وَ اِنَّ خَيْرَ الْخَيْرِ خِيَارُ الْعُلَمَاءِ ﴾

ترجمه : خبردار اوسئ بیشکه په بدو خلگو کي بدترین شخص بد عالم دی او په ښو خلگو کي ښه ترین دخلگو ښه (تقوا داره) عالم دی .

تشریح : دعلماء کرامو موجودیت د عوامو په مینځ کي یو نمونه د دین ده که دعالم اخلاق او عادات د شریعت مقدسه موافق وي نو دده اتباع والا به هم ټوله دشریعت مقدسه موافق وي ، او ښه لاره به ورښیي او دی به یې د اصلاح کوښښ کوي . په احادیثو مقدسوو کي دباعمله عالم ډیر فضائل ذکر دي (۱)چي دعالم باعمله لپاره د مځکي او آسمانو ټوله مخلوقات د الله ﷻ څخه مغفرت غواړي ، (۲)اوبیشکه فضیلت دعالم پر عابد باندي په داسي اندازه دی لکه فضیلت چي د سپوږمۍ پر ټولو ستورو باندي دی

(۳)په یو بل حدیث کي ذکر دي چي فضیلت دعالم رباني پر عامو خلگو باندي داسي دی لکه (نبي کریم ﷺ وفرمایل) زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضيلت په تاسو کي پر هغه کمه درجه والا مؤمن باندي دی .[1]

حضرت امام رباني رحمة الله عليه فرمايې چي د دغسي علماؤو د مشوانۍ رنگ الله ﷻ د آخرت په ورځ د شهيدانو د وينو سره تلي او د دوئ تول به درونډ وي ، او خوب ددغه تقوا داره علماؤو عبادت دی . ددغسي عالم څخه بايد څوك دين زده کړي ، احکام او مسائل ځيني و پوښتي او ددغه علماؤو وجود د ټوله عالم لپاره باعث خير دی ددغسي علماؤو احترام او تعظيم پر ټولو مؤمنانو لازم دی .

ددې خلاف هغه علماء چي تقوا نلري حضرت امام رباني رح فرمايې چي هغه علماء چي دحب دنيا او حب منصب وعزت په بد نما داغ باندي داغ سوي وي که څه هم د دوئ څخه فائدې حاصلي سي مگر دا علم د دوئ په حق کي نافع نه دی .

نن سبا چي په دين کي کمزوري پيدا ده دا ټوله ددغه علماء سوء په وجه ده ځکه چي دوئ په هر نارواه کار کي شرکت کوي لکه عکسونه،فلمونه کتل يا اخيستل يا

---

[1] مشکوة ، کتاب علم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي نور اعمال ، خلگو ته بهانه پیداسي چي دغه عالم دی دغسي کوي یا خلگو ته غلطي مسائل وربنيي ، په احاديثو کي ددغه ډول علماؤو سخت رد راغلی دی چي دغه علماء فتنې په عوامو کي پيدا کوي او آخير به دوئ ټخپله په دغه فتنو کي واقع او هلاك سي .

ملا علي قاري رحمه الله فرمايي : جاهل لره دي يو وار هلاکت وي او دغسي عالم لره دي اووه واره هلاکت وي .[1]

او په حديث شريف کي ذکر دي چي علماء ورثه د انبياؤو دي ليکن حضرت امام رباني شيخ احمد فاروقي رح فرمائي چي علم دوه قسمه دي يو علم اسرار او بل علم احکام ، هغه شخص چي علم اسرار (تزکيه نفس) نه لري هغه وارث د نبي نه وي ځکه چي دنبي څخه دغه دواړه علمه په وراثت کي پاته دي البته دغه عالم ته عالم بالاحکام وايي فقط .[2]

حضرت ملا علي قاري رح فرمايي چي حضرت امام مالك رح فرمايي چي کوم عالم چي صوفي نه وي (تزکيه نفس نه لري) هغه فاسق دی[3].

---

[1] مرقات ج ١ ص ٤٣١.

[2] مکتوبات ج ١ ص ٢٢٨.

[3] مرقات ج ١ ص ٤٧٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۴﴾ د خلگو په خاطر د الله ﷻ نافرماني جائز نه ده:

﴿ لاَطَاعَةَ لِمَخْلُوْقٍ فِيْ مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ﴾ [1]

ترجمه : په داسي امورو کي دمخلوق تابعداري جائز نه ده چي د الله ﷻ نافرماني راځي .

لغات : طَاعَةَ : طوعا ، فرمانبرداري ته وايي .

تشريح : د خلگو په خاطر د الله ﷻ نافرماني کول جائز نه ده مطلب يې دادی چي که انسان حاکم وي که غير حاکم چي داسي حکم صادر کړي چي دالله ﷻ دحکم مخالفت راځي نو ددغسي شخص يا حاکم حکم نه منل کيږي .

مسئله : که يو سړی بل سړی په زور په نارواه باندي مبتلا کړي نو دغه مامور گناه کار نه دی .

حاصل : دا چي په دغه حديث شريف کي يو قانون ذکر سو چي دالله ﷻ حکم غالب دی ، انسان دي دمخلوق د داسي امر چي دالله ﷻ نافرماني پکښې راځي هيڅکله فرمانبرداري نه کوي .

تاسو ته معلومه ده چي خلگ څومره يو تر بله مراعت کوي که څه د الله ﷻ دحکم مخالفت پکښې راځي .

---

[1] عن النواس بن سمعان قال : قال رسول الله ﷺ لاطاعة ....الخ . مشکوة صـ ۳۲۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا جلال الدين رومي رحمة الله عليه فرمايي

(بې وفا ئي دان وفا بارد حق ،
بر حقوق حق ندارد كسي سبق)

چي هغه شخص چي دنورو اتباع كوي په داسي امر كي چي د الله ﷻ نافرماني راځي دا دالله ﷻ سره بې وفايې ده .
الله ﷻ دي هر مسلمان ته په هر كار كي اول د شريعت مقدسه مراعت ور نصيب كړي .
لهذا دغير شرعي آمر مراعت به نه كوي او نه به يې اتباع كوي :

(۱) كه دحاكم له طرفه وي اتبارع نارواه ده .

(۲)كه دپلار د طرف و زوی ته داسي غير شرعي حكم وي اتباع به يې نه كوي .

(۳) كه د زوی مطالبه د پلار څخه وي غير شرعي مراعت به يې نه كوي بلكه مطالبه د اولاد به نه مني بلكه پوهوي به يې چي په دې كي د الله ﷻ ناراضگي راځي .

(۴) همدارنگه يو انډيوال به دبل انډيوال غير شرعي مطالبه نه مني . حق تعالی جل وعلا دي مسلمانانو ته هدايت دطاعت ور په نصيب كي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۵﴾ ژوند يو لوی نعمت دی بې طاعاتو ضائع نسي :

﴿ قَالَ رَسُوْل اللهِ ﷺ لِرَجُلٍ وَهُوَ يَعِظُهُ اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ : شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سُقْمِكَ، وَ غِنَائَكَ قَبْلَ فَقْرِكَ، وَ فَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ ﴾ [1]

ترجمه : جناب نبي کريم ﷺ يو سړي ته د نصيحت په ډول وفرمايل : چي پنځه شيان تر پنځو شيانو دمخه غنيمت و ګڼه : ځواني ستا تر سپين ږيرتيا دمخه ، صحت ستا تر ناجوړۍ دمخه ، مالداري ستا تر فقر اوافلاس دمخه، فراغت ستا تر اشغال دمخه، او ژوند ستا د مرګ تر مخه .

لغات : اِغْتَنِمْ : د باب افتعال څخه غنيمت ګڼل ، دباب سمع څخه سبقت کول .

شَبَابْ: ځواني د باب ضرب څخه ځوانيدل .

هَرَم : دباب سمع څخه ډير کمزوره کيدل .

سَقَمْ : د باب سمع څخه ناجوړه کيدل جمع يې سقام ده .

تشريح : صحت تر ناجوړې دمخه لوی نعمت دی ، علماء کرام فرمايي تر ايمان وروسته لوی نعمت صحت دی په ناجوړه بدن نه د دين کار کيږي نه ددنيا نو ددغه نعمت

---

[1] عن عمر بن ميمون الاردي قال : قال رسول الله ﷺ لرجل ... الخ .مشکوة ج ۲ صـ۴۴۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکر دادی چي باید عبادت په وسي .
غناء د فقر ترمخه : دا هم لوی نعمت دی تولہ مالي عبادت لکه زکوة، خیرات، د دوستانو کومك ،حج، پردیني امورو خرڅ ... داټوله په مال کیږي ددې شکر دادی چي خرڅ کړل سي او دآخرت لپاره ذخیره سي داسي چي انسان فنا سي یا یې مال فنا سي او دقبر لپاره هیڅ ونه کړي .
ژوند د مرگ ترمخه : دا هم یو لوی نعمت دی ، ملا علي قاري رح فرمایې که چیري ناجوړې یا مسکیني وي مگر دی خو ذکر کولای سي دا یو آن پر دغه حال هم دالله ﷻ لوی نعمت دی .[1]
مفسرین فرمایې چي د آخرت په ورځ د انسانانو سترگي خلاصي سي مؤمنان هم حسرت کوي چي کاشکي موږ اعمال ډیر کړي واي ، او گنهکار مؤمنان وایې کاشکي موږ دداغسي عالي مقدس ذات جل جلاله نافرماني نه
وای کړې . البته مکمل اولیاء کرام ددغه حسرته خلاص وي .
الله ﷻ دي موږ اوتاسو ته د ژوند قدرداني رانصیب کړي.
عاقلات وایي : الغمة اذا فقدت عرفت : چي نعمت زائل سي بیا یې قدر معلومیږي . یعني په قبر کي بیا دژند قدرداني ورمعلومیږي .

---

[1] مرقات ج ۹ ص ۳۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۶﴾ د نیوي عذابونه د مؤمن لپاره رحمت دي :

﴿ أُمَّتِيْ هٰذِهِ أُمَّةٌ مَرْحُوْمَةٌ لَيْسَ عَلَيْهَا عَذَابٌ فِي الاٰخِرَةِ عَذَابُهَا فِي الدُّنْيَا، اَلْفِتَنُ وَالزَّلاَزِلُ وَالْقَتْلُ ﴾ [1]

ترجمه : زما دغه امت امت مرحومه دی (یعني رحمت پر دغه امت ډیر دی په سبب دنبي ﷺ چي رحمة للعالمین دی) پر دغه امت باندي په آخرت کي عذاب نسته او په دنیا کي د دوئ عذاب فتنې،زلزلې او ناحق قتلونه دی .

لغات : اَلْفِتَنْ : د فتنة جمعه ده مختلفي معناوي لري لکه: امتحان، ګناه، عذاب، رسوايې، ګمراه کول، ګمراه کیدل، ناجوړي وغیره .

تشریح : دا چي په آخرت کي امت مرحومه لره عذاب نسته ددې څخه سخت عذاب یا دائمي عذاب مراد دی ځکه چي په ځینو احادیثو کي پر ګناه کبیره باندي د عذاب ذکر دی. یعني چي په شریعت مقدسه باندي عمل ونکړي نو په دنیا کي په مختلفو آفاتو باندي اخته کیږي ددې لپاره چي ګناه یې محوه سي او آخرت ته پاته نسي :من یعمل منکم سوء

---

[1] عن ابي موسی قال: قال رسول الله ﷺ امتي ..... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۴۶۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يجزيه ، آية هم پر دغه دلالت كوي ، يا يې گناه كبيره نه وي كړې نور گناه الله ﷻ په مختلفو آفاتو ورمحوه كوي په آخرت كي گناه كبيره والا اشخاصو لره عذاب سته .

حاصل دا چي په دنيا كي عذابونه او تكليفونه مؤمنانو لره رحمت دی كه گناهكار وي گناه يې محوه كيږي كه نيك وي مرتبه يې پورته كيږي ،په دنيوي تكاليفو باندي بايد مؤمن صبر وكړي او د ډيرو شكاياتو څخه چي خلگو ته يې كوي بايد ځان وساتي ، او دا تكاليف د الله تعالى ﷻ رحمت دي . البته دعاء كولای سي : چي الله پاك ﷻ ته دعاء وكړي چي يا الله ﷻ هدايت راكړې د دنيا ،آخرت او دقبر د تكاليفو څخه مي خلاص كړې ځكه موږ عاجزه يو دصبر طاقت نه لرو هميشه به دغه دعاوي كوو .

حضرت مولانا رومي رح فرمايي : چي عذاب مومنين لره رحمت دئ

في المثل جورت اگر عريان شود
گر جهان گريان بود خندان شود .[1]

---

[1] مثنوي ج ۱ صـ ۱۳۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۷﴾ د نیکو اعمالو و طرف ته وړاندي کیدل د ټولو بدبختیو څخه نجات دی :

﴿ بَادِرُوْا بِالاَعْمَالِ فِتَنًا كَقِطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ ،يُصْبِحُ الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَ يُمْسِيْ كَافِرًا، وَ يُمْسِيْ مُؤْمِنًا وَ يُصْبِحُ كَافِرًا، يَبِيْعُ دِيْنَهُ بِعَرِضِ الدُّنْيَا﴾ [1]

ترجمه : د اعمال صالحوو په کولو کي تلوار کوئ تر مخه ددې چي فتنې ظهور وکړي (داسي فتنې) لکه د تاریکي شپې د ټوټې په مثل (اثر يې دادی) انسان سهار د ایمان په حال کي راپورته کیږي او ماښام کافر وګرځي ، اوماښام مؤمن وي مګر سهار د کفر په حالت کي راپورته کیږي (او دغه رنګه) خلګ خپل دین د دنیا د لږ سامان په عوض کي خرڅوي .

لغات : بَادِرُواْ : باب مفاعله یوتر بله سبقت کول .

قَطْع: مفرد يې قطعة دی ټوټې ته وايې . بِعَرَض : لږ سامان .

تشریح : جناب نبي کریم ﷺ په دغه حدیث مقدسه کي مسلمانانو ته فرمايلي دي چي تاسو داعمال صالحوو په

---

[1] وعن ابي هريرة قال : قال رسول الله ﷺ بادروا..... الخ . مشکوة ج ۲صـ ۴۶۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو کي تلوار کوئ ځکه که چیري فتنو ظهور وکړی
داسي فتنې لکه د تورې شپې حصې یعني دغه فتنې تر
تورې شپې لا زیات ظلمت لري د اصلاح او فساد درك یې
نه معلومیږي ، نه سبب دجنگ نه سبب دخلاصوالي
معلومیږي په دغسي وخت کي مسلمانان په مختلفو
تکالیفو اوتشویشاتو کي وي نه عبادت پر ښه طریقه
کولای سي نو دفع ددغه فتنو کولای سي ځکه چي دده
داعمالو په وجه پیښه ده .
ملاعلي قاري رح فرمايې زيات قتلونه، يا ديني اختلافات
واقع سي په مابين کي دمسلمانانو ، سهار به مؤمن وي
ماښام به د بدو اعمالو یا بدو خبرو په وجه کافر وي
یاماښام به مؤمن وي او سهار به کافر وي خپل مقدس او
باعزته دین د دنیا لپاره خرڅوي ، نو تاسي باید په دغه
وخت کي د اعمال صالحوو طرفته سبقت وکړي
دخبروڅخه دکفارو او بدو اعمالو څخه ځان وساتئ .
او دا ټوله حالت نن سبا واقع دی ،الله تعالی ﷻ مسلمانانو
ته اولا هدایت او بیا حفاظت ورنصیب کړي . آمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۸﴾ قيامت ته نژدې به پر دين عمل کولو والا داسي په تکليف وي لکه د اور سکروټې چي يې په لاس کي وي :

﴿ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِيْ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ اَلصَّابِرُ فِيْهِمْ عَلٰى دِيْنِهِ كَالْقَابِضُ عَلَى الْجَمْرِ﴾ [1]

ترجمه : نبي کريم ﷺ فرمايلي دي چي پر خلگو باندي به داسي زمانه راسي چي (په دغه زمانه کي به) پر خپل دين باندي صبر کونکی (عمل کونکی) داسي وي لکه سکروټه د اور چي يې په لاس کي اخيستې وي (يعني پر دين عمل کونکی مؤمن به په دغه اندازه په عذاب کي وي).

لغات : اَلْقَابِضُ: د باب ضرب څخه يوشی په لاس باندي نيول .

اَلْجَمَرْ : جمع دجمرة په معنی دسکروټې .

تشريح : ددې حديث مقدسه مطلب دادی چي نبي کريم ﷺ فرمايې چي په آخره زمانه کي به ناروا وي داسي عامي سي چي خلگ به د دين څخه نفرت کوي د خلگو اعمال نه بلکه عقائد به هم خراب سي لکه مخکي حديث شريف کي

---

[1] عن انس قال : قال رسول الله ﷺ ياتي ...... الخ . مشکوۃ ج ۲ صـ ۴۵۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي ذكر سول . څوك چي د دين خبره وكړي يا پر دين باندي عمل وكړي حمايت كونكى به يې نه پيداكيږي نو په دغه وخت كي سړى پر دين باندي ټينګ پاته سي په دغه حديث شريف كي د اور د سكروټو په لاس دنيولو سره تشبيه وركړې ده لكه څنګه چي په لاس كي سكروټي نيول ګران كار دى همدارنګه په باطل ماحول كي دايمان او داعمالو حفاظت كول هم ډير ګران كار دى .

نو په دغسي وخت كي پر دين يا پر ديني عمل باندي (چي خلګ عمل نه پر كوي لكه ږيره وغيره) بر كرار پاته سي ، په حديث شريف كي ذكر دي چي داعمل مسنون دسلو شهيدانو ثواب لري (من تمسك بسني .... الخ) اوپه يو بل حديث شريف كي ذكر چي دغه شخص د پنځوسوو نفرو دعمل كولو ثواب وركول كيږي . حق تعالى ﷻ دي ټولومسلمانانو ته پر اعمالو استقرار ورپه نصيب كړي.

⁂⁂⁂⁂⁂

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۳۹﴾ د نبي کريم ﷺ مهم وصيتونه :

﴿ ذَا قُمْتَ فِيْ صَلاَتِكَ فَصَلِّ صَلاَةً مُوَدِّعٍ وَلاَتُكَلِّمْ بِكَلاَمٍ تَعْذِرُ مِنْهُ غَدًا وَاَجْمِعِ الاَيَاسِ مِمَّا فِيْ اَيْدِي النَّاسِ﴾ [1]

ترجمه : (نبي کريم ﷺ په جواب کي د سائل و فرمايل) : کله چي ته دلمانځه لپاره ودريږې نو داسي لمونځ وکړه لکه د دنيا څخه چي رخصت کونکی والا وې او ته د ژبې څخه داسي خبره مه راباسه چي سبا (ددغه خبري کولو په وجه) عذر غواړې ، او دهغه شي څخه نااميده سه چي دخلګو په لاسو کي دي .

لغات : وَدَعَ : رخصت کول ،پريښودل، دخپلي زندګۍ څخه رخصت کېدل .

صَلٰوةِ مُوَدِّعٌ : د خپل ژوند اخري لمونځ . عَذَرْ : دباب ضرب څخه د الزام څخه بري کيدل .

الاياس : د باب سمع څخه په معنی د نااميده کيدل .

تشريح : صلوة مودع : مطلب دادی چي لمونځ بايد داسي وسي چي د الله ﷻ ماسوا ټوله مخلوق رخصت او

---

[1] عن ابي يوب الانصاري قال جاء رجل الی النبي ﷺ فقال : عظني و اوجز فقال .... الخ . مشکوة ج ۲ صـ ۴۴۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښونکی يې يعني فکر به دي په لمانځه کي وي . دوهم مطلب يې دادی چي لمونځ بايد داسي وي چي لمونځ لره رخصت کونکی يې يعني لکه ستا د ژوند آخري لمونځ چي وي نو ددغه تصور سره بايد لمونځ په ښه خشوع اوعاجزۍ سره وسي او معلومه هم نه ده چي تر بل لمانځه پوري به ته ژوندی يې که نه . حضرت ملاعلي قاري رح فرمايې چي د ژوند آخري فرض ښه وکړه .

لاتکلم : مطلب داسي خبره يو مؤمن تر خولې نه راباسي چي د آخرت په ورځ بيا پښېماني کوي او عذر غواړي بلکه دلته پرهيز کوه .

بل مطلب يې دادی چي داسي خبره مه کوه چي سبا د خپلو دوستانو او رفيقانو څخه عذر غواړې بلکه ځان ځيني وساته .

واجمع الاياس : مطلب د اچي دهغه شيانو څخه نااميده سه کوم چي دخلگو په لاسو کي دي ، ستا په قسمت کي چي څه ليکلي وي درکول کيږي اميد هيڅ فائده نه لري ، دوهم مطلب دادی چي د نورو پر مال اوسامان باندي نظر درلودل د قلبي افلاس علامه ده د کومو خلگو زړونه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غني وي هغه دا افلاس نه لري .

په يو حديث شريف کي ذکر دي چي يو صحابي دنبي کريم ﷺ څخه پوښتنه وکړه : اول يو داسي شی راوښيه چي دالله ﷻ او خلگو په نزد محبوب شم نو نبي کريم ﷺ و فرمايل چي ځان وساته د هغو شيانو څخه چي دخلگو په لاسو کي دي خلگ به خپله ستا سره محبت وکړي .

⁂⁂⁂⁂⁂

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿۴۰﴾ د ذکر او ذاکر فضائل :

﴿ قَالَ رَسُوْل اللهِ ﷺ مَثَلُ الَّذِيْ يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِيْ لاَيَذْكُرُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ﴾ [1]

ترجمه : نبي کريم ﷺ فرمايي : کوم شخص چي د الله ﷻ ذکر کوي او کوم شخص چي د الله ﷻ ذکر نه کوي ، د دوئ دواړو مثال د ژوندي او مړه شخص په څير دی .

لغات : مَاتَ: د باب نصر څخه د مرګ په معنی .

الحي: د باب افعال څخه په معنی د ژوند .

تشريح : په دغه حديث مقدسه کي فضيلت د ذاکر بيان سوی دی علماء محدثين فرمايي چي په دغه حديث کي د زړو د کيفيت بيان دی چي زړونه دوه قسمه دی : ذاکر زړه ژوندی دی ، او غير ذاکر زړه مړ دی (که څه هم په خوله ذکر وکړي) لکه څرنګه چي ژوندی او مړ انسان فرق لري چي مړ نه ځان ته فائده رسولای سي نه غير ته که بې دفنه پاته سي بد بويې يې ځي همدارنګه غير ذاکر چي زړه يې مړ دی د ټولو نقصاناتو مرکز دی ، که څه هم ژوندی دی په حقيقت کي مړ دی ، او ذاکر که حقيقتا مړ سي په قبر کي ژوندی دی : بل احياء عند ربهم ،

---

[1] عن ابي موسی قال: قال رسول الله ﷺ مثل ...... الخ . مشکوة ج ١صـ١٩٦.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذاکر په قبر، حشر او جنت کي خاص ژوند لري . علامه ابن قیم رح فرمايي : چي ذکر هغه دروازه ده چي د بنده او الله ﷻ تر ميان خلاصه ده يعني رضامندي الهي ﷻ په دغه ذکر سره ده ، شارحين فرمايي چي ذکر دوه قسمه دی : (۱) يادونه دالله ﷻ په ژبه سره لکه تسبيحات وغيره. (۲) يادونه دالله ﷻ په زړه سره ، او همدا افضل عمل دی ولي که زړه ژوندی سو حيات ابدي په پيدا کيږي[1] .

په معارف القرآن کي ذکر دي چي اصل ذکر کونکی زړه دی ژبه يې صرف ترجماني کوي .[2]

يوائي په ژبه سره ذکر کول هم ثواب لري او هم د شکر ځای دی مگر ډير اثر نه لري د زړه کمال نسي پيداکولای او دزړه صفايي نه راځي اخلاق يې نه سميږي . اخلاق حسنه ، قرب الهي ﷻ ، حيات ابدي د اتوله د زړه په ذکر سره حاصليږي چي ديو کامل استاد څخه زده سي .

مسئله : علامه ابن عابدين رح او نور فقهاء ذکر کړی دی چي د اخلاق ذميمه په اخلاق حسنه سره اړول فرض عين دی ،اوهم دغه خبره مولانا اشرف علي رح په البصائر کتاب کي او مفتي

---

[1] مظاهر حق ج ۲ صـ ۴۶۶.

[2] معارف القرآن ج ۱ صـ ۳۹۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد شفیع رح په معارف القرآن کي کړې ده او د اخلاق ذمیمه په اخلاق حسنه اړول عموما په ذکر سره کیږي چي دکامل استاذ په تربیه کي وي او هم دغه خبره علامه عبدالوهاب شعراني په خپل کتاب میزان اعتدال کي کړې ده ځکه قاضي ثناء الله رح فرمايي : چي علم باطن اوتزکیه فرض ده طریقت واجب دئ . شاه ولي الله رح فرمايي : دهغه عالم څخه دصحبت څخه فرار وکه چي دباطن تزکیه یې نه وي کړې .

نو دهر چا څخه به ذکر نه اخلي بلکه استخاره به کوي یوکامل متشریع شیخ به پیداکوي او ذکر به ځیني زده کوي.

د ذکر فضائل :

(١) په حدیث شریف کي ذکر دي : تر ټولو خیراتو ،صدقاتو حتی ترجهاد ذکر (قلبي) افضل دی .

(٢) حضرت عبدالله بن عباس ﷺ فرمايي : چي په جنت کي انسان پر هغه وخت باندي افسوس کوي کوم وخت چي یې په دنیا کي بې ذکره تیر کړی وي .

(٣) په حدیث شریف کي ذکر دي چي هر شي لره صفایې سته او صفایې د زړه په ذکر سره ده .

د ذاکر فضائل :

(١) په حدیث مذکوره کي ذکر سول چي حقیقة ذاکر ژوندی دی

(٢) یو چا دنبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي کوم عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

افضل دی ؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل چي ته د دنيا څخه په داسي حال کي رخصت سي چي ژبه دي الله ﷻ په ذکر سره لنده وي (يعني ذاکر يې) .

(۳) ذات الهي ﷻ د ملائکوو په مخ کي په ذاکرينو باندي فخر کوي .[1]

د ذکر متعلق د حضرت امام رباني شيخ احمد فاروقي رحمه الله مبارک وينا :

دانا واگاه باش که سعادت تو بلکه سعادت جميع بني آدم وفاح درستگاري همه در ذکر مولاء خود است جل سلطانه تاممکن باشد جميع اوقات را مستغرق ذکرالهي جل سلطانه بايد ساخت ويك لحظه تجويز غفلت نبايد کرد .

ولله سبحان الحمدوالمنة ، که دوام ذکر در طريقه حضرات خواجه گان قدس الله تعالی اسرارهم در ابتداء ميسر ميگردد... الخ .

پس اختيار اين طريقه عاليه من طالب را اولی وانسب باشد بلکه واجب ولازم ...الخ .[2]

---

[1] مرفات ج ۵ صـ ۵۵۵ ، ج ۵ صـ ۱۵۲.

[2] مکتوبات ج ۱ صـ ۷۶ .حصه سوم .مثنوي ج ۱ صـ ۶۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاصل : حضرت اما م رحمة الله تعالی علیه فرمایې چي اگاه او باخبره اوسئ چي :

(۱) د ټوله بني آدم نیك بختي او کامیابي په ذکر کي دمولاﷻ خپل ده .

(۲) تر ځو چي ممکنه وي ټوله وخت باید په ذکر کي مشغوله تیر سي او یوه لحظه باید غفلت ونکړي .

(۳) چي دوام ذکر په ابتدا د طریقې د حضراتو خواجگانو قدس اسراراهم سره کیږي .

(۴) نو اختیار ددغه طریقې عالیې طالب رضاحق لره ډیر بهتره او مناسبه بلکه واجب ده .

د حضرت مولانا جلال الدین رومي رح رأیه :

گر تو سنگ صخره مرمر شوي چون بصاحبدل رسي گوهر شوي
نارخنـــدان باغ راخندن کند صحبت مرادانت ازمـــردان کند
همنیشین اهل معنی بـــاش هم عطایابي وهم بـــاشي فتا
بي عنایات حق وخاصان حق گر ملک باشد سیاهشش ورق

وما علینا الا البلغ المبین .

۱۰\۱۰\۱۴۲۹ هـ ق

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library